МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра історії

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Міграційні процеси:теорія, історія, сучасність
Ступінь «магістр»
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 032 Історія та археологія
Освітня программа Етнологія

Автори:
д.і.н., в.о.проф. Буглай Н.М.

Затверджено на засіданні кафедри історії
від «_____» _____ 20__р. _____

Затверджено на засіданні навчально-методичної комісії історичного факультету «_____» _____ 20__р.

Затверджено на засіданні Вченої ради історичного факультету
від «_____» _____ 20__р. _____

Миколаїв 2019

2. Зміст НМК

1. Титульна сторінка
2. Зміст НМК
3. Витяги з ОКХ, ОПП спеціальності
4. Навчальна програма дисципліни
5. Робоча навчальна програма дисципліни
6. Засоби діагностики навчальних досягнень студентів
7. Конспект лекцій з дисципліни
8. Комплекс завдань для поточного контролю знань
9. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять
10. Завдання на курсові та дипломні проекти
11. Контрольні завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять
12. Питання до екзаменаційних білетів, екзаменаційні білети
13. Тести для підсумкового контролю
14. Список методичних рекомендацій та розробок викладача
15. Методичні матеріали, що сприяють самостійній роботі студентів
16. Інші матеріали

3. Витяг з ОПП, ОКХ спеціальності

Витяг з ОПП

Метою курсу "Міграційні процеси: теорія, історія та сучасність" має на меті донести студентам знан¬ня з історії та теорії міграції населення, що належить до числа складних системних об'єктів дослідження. Термін міграція походить від лат. migratio - переміщення. В широкому розумінні, міграційні процеси - це процеси просторового переміщення людей між поселеннями, регіонами, країнами. У вузькому значенні, під ними розуміють сукупність переселень людей, пов'язаних зі зміною ними місця проживання на довготривалий строк, що спричиняє зміни територіального розміщення поселення. Програма курсу включає велике коло питань з історії та сучасного розвитку міграційних процесів, серед яких розрізняють внутрішню міграцію (переміщення населення в межах країни); зовнішню (переїзд до інших країн або виїзд з інших країн); маятникову (систематичні переміщення, пов'язані з роботою, навчанням тощо); сезонну (переміщення, пов'язані із сезонною роботою).

***Завдання курсу*:** забезпечення правильного орієнтування в складних питаннях міграцій; вміння практично вирішувати проблеми на основі кон¬ституційно-правових норм свободи совісті. Міграційні процеси - це постійна характеристика будь-якого суспільства і в будь-яку епоху. Історія суспільства свідчить про чисельність масових переселень. До таких відносять старогрецькі колонії, масові міграційні рухи євреїв всією Європою в епоху Середньовіччя, переселення, пов'язані з відкриттям нових материків (Південна та Північна Америка, Австралія). Навіть США - країна емігрантів.,Створюючи передумови для реалізації соціальної мобільності населення, міграції впливають на трансформацію соціально-групової структури суспільства, сприяють професійно-кваліфікаційному просуванню мігрантів, зміні їх статусних характеристик і способу життя, структури їх прибутків та потреб. Вивчення цих процесів і є одним з головних завдань курсу. Міграції відіграють найактивнішу роль у формуванні територіальних

спільнот людей, у підтримці умов постійного соціального відтворення. Дослідження міграції свідчить про наявність певних закономірностей у соціально-демографічних характеристиках міграційних потоків. Так, у них частина чоловіків завжди вища, ніж у складі населення в цілому. Підвищеною є міграційна рухливість молоді. Природно, що в місцях, де існує великий витік-приток населення, порушується соціально-демографічна структура, що відбивається і на решті характеристик регіону. Дослідження теорії міграцій дає можливість в практичній площині вирішувати складні, глобальні процеси, з яким стикається сучасне суспільство.

Витяг з ОКХ

У результаті вивчення курсу студент оволодіває теками ***компетентностями:***

І. Загальнопредметні:

Критичність та самокритичність. Думати науковими термінами, формулювати задачі, збирати дані, аналізувати їх та пропонувати рішення.

Працювати самостійно, приймати ініціативу та керувати часом. Здатність організовувати комплексні завдання протягом певного періоду часу та подавати результат вчасно.

Працювати з іншими. В мультидисциплінарному та мультинаціональному середовищі.

Набуття і розвиток здатності:

– володіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, культурою міжособистісних стосунків, дотримання принципів толерантності;

– аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності;

– застосовувати засоби й технології міжкультурної взаємодії;

– опановувати й реалізувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурного, мовного, релігійного розмаїття;

– орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства;

– використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісних, професійних і суспільно значущих завдань;

– застосовувати знання, уміння та особистий досвід у предметно-перетворювальній діяльності;

продуктивно співпрацювати з партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі.

ІІ. Фахові:

Базові загальні знання. Володіти базовими загальними знаннями, а саме: історичні події сьогодення та знання світової хронології.

Застосування знань на практиці. Використовувати фонову інформацію та інформаційно-пошукові навички для формування послідовної дискусії історичної задачі.

Бути обізнаними та обговорювати **поточний стан** історичних досліджень.

Знати **зв'язок між** проблемами сьогодення та минулого.

Знати **загальні історичні основи** (діахронічний аспект) минулого.

Володіти **спеціальними знаннями з хронології** та історико-географічної інтерпретації колонізації, деколонізації, сучасності, постмодернізму та глобалізації.

Здатність знаходити та використовувати інформацію з різних джерел (електронних, письмових, архівних та усних) згідно з задачею,формуючи цю інформацію критично в обґрунтовану розповідь.

Здатність використовувати відповідну термінологію та способи

вираження дисципліни в усній та письмовій формах рідною чи іноземною мовами.

Набуття і розвиток здатності:

– розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретних історичних умовах певного часу;

– зіставляти історичні події, явища з періодами (епохами), орієнтуватися в науковій періодизації історії;

– використовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу.

– співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країн та природними умовами;

– користуючись картою, визначати причини та наслідки історичних подій, процесів, основні тенденції розвитку міжнародних відносин і місця в них України, пов’язані з геополітичними чинниками і факторами навколишнього середовища;

– характеризувати, спираючись на карту, історичний процес та його регіональні особливості.

– критично аналізувати й оцінювати історичні джерела, виявляти тенденційну інформацію та пояснювати її необ’єктивність;

– користуватись довідковою літературою, Інтернетом тощо для самостійного пошуку інформації;

– самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел та відбиті в них історичні факти, явища, події;

– оцінювати, порівнювати, пояснювати факти і явища дійсності на основі інформації, отриманої з різних джерел знань;

– розрізняти інші погляди, визнавати та сприймати цю різноманітність;

– розповідати про історичні події та явища й описувати їх;

– брати участь у дискусії, аргументувати, посилаючись на джерело, власну позицію.

– складати різні типи планів, формулювати доречні питання до історичних текстів;

– готувати аналітичні доповіді, реферати, складати тези, розгорнутий та опорний конспекти й будувати відповідь на цій основі;

– надавати усну та письмову історичну характеристику подіям, явищам, видатним діячам;

– користуватися науковою термінологією; застосовувати поняття як інструмент пізнання нового;

– визначати роль людського фактора в історії, давати всебічну характеристику історичних особистостей, розкривати внутрішні мотиви їхніх дій, створювати політичні й історичні портрети;

– визначати причини, сутність, наслідки та значення історичних явищ і подій;

– проводити дослідження різного рівня складності;

– порівнювати, пояснювати, узагальнювати та критично оцінювати факти й діяльність осіб, спираючись на набуті знання, власну систему цінностей, з позиції загальнолюдських і національних цінностей;

– виявляти суперечності в позиціях, різні інтереси, потреби соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції й напрями історичного розвитку;

– оцінювати різні версії й думки про минулі історичні події, визнаючи, що деякі джерела можуть бути необ’єктивними.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Історичний факультет

Кафедра історії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор із науково-педагогічної
роботи_____ Кузнецова О.А.
27 серпня 2019 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Ступінь «магістр»
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 032 Історія та археологія
Освітня програма Етнологія

Миколаїв - 2019

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Буглай Н.М., професор кафедри історії, доктор історичних наук, доцент.

Програму схвалено на засіданні кафедри історії

Протокол № 1 від «27» серпня 2019 року

Завідувач кафедри історії _____ (_____)

Програму погоджено навчально-методичною комісією

Протокол № 1 від «27» серпня 2017 р.

Голова навчально-методичної комісії _____(Калкутіна Н.В.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол № 1 від «27» серпня 2019 р.

Голова навчально-методичної комісії університету _____(Кузнецова О.А.)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Міграційні процеси: теорія, історія та сучасність» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 032 Історія та археологія. Освітня програма Етнологія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: теорія, історія та сучасний стан міграційних процесів в Україні та світі.

Міждисциплінарні зв’язки: всесвітня історія, українська мова, українська література, філософія, політологія, релігієзнавство, соціологія,

правознавство, історія української культури

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета. Вивчення курсу "Міграційні процеси: теорія, історія та сучасність" має на меті донести студентам знан¬ня з історії та теорії міграції населення, що належить до числа складних системних об'єктів дослідження. Термін міграція походить від лат. migratio - переміщення. В широкому розумінні, міграційні процеси - це процеси просторового переміщення людей між поселеннями, регіонами, країнами. У вузькому значенні, під ними розуміють сукупність переселень людей, пов'язаних зі зміною ними місця проживання на довготривалий строк, що спричиняє зміни територіального розміщення поселення. Програма курсу включає велике коло питань з історії та сучасного розвитку міграційних процесів, серед яких розрізняють внутрішню міграцію (переміщення населення в межах країни); зовнішню (переїзд до інших країн або виїзд з інших країн); маятникову (систематичні переміщення, пов'язані з роботою, навчанням тощо); сезонну (переміщення, пов'язані із сезонною роботою).

Завдання: забезпечення правильного орієнтування в складних питаннях міграцій; вміння практично вирішувати проблеми на основі кон¬ституційно-правових норм свободи совісті. Міграційні процеси - це постійна характеристика будь-якого суспільства і в будь-яку епоху. Історія суспільства свідчить про чисельність масових переселень. До таких відносять старогрецькі колонії, масові міграційні рухи євреїв всією Європою в епоху Середньовіччя, переселення, пов'язані з відкриттям нових материків (Південна та Північна Америка, Австралія). Навіть США - країна емігрантів.,Створюючи передумови для реалізації соціальної мобільності населення, міграції впливають на трансформацію соціально-групової структури суспільства, сприяють професійно-кваліфікаційному просуванню мігрантів, зміні їх статусних характеристик і способу життя, структури їх прибутків та потреб. Вивчення цих процесів і є одним з головних завдань курсу. Міграції відіграють найактивнішу роль у формуванні територіальних

спільнот людей, у підтримці умов постійного соціального відтворення. Дослідження міграції свідчить про наявність певних закономірностей у соціально-демографічних характеристиках міграційних потоків. Так, у них частина чоловіків завжди вища, ніж у складі населення в цілому. Підвищеною є міграційна рухливість молоді. Природно, що в місцях, де існує великий витік-приток населення, порушується соціально-демографічна

структура, що відбивається і на решті характеристик регіону. Дослідження теорії міграцій дає можливість в практичній площині вирішувати складні, глобальні процеси, з яким стикається сучасне суспільство.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими **компетентностями:**

І. Загальнопредметні:

- Гнучкість мислення. Набуття гнучкого образу мислення, який дозволяє зрозуміти та розв’язати проблеми та задачі, зберігаючи при цьому критичне ставлення до сталих наукових компетенцій.

- Популяризаційні навички. Здатність провести усну презентацію та написати зрозумілу статтю за результатами проведених досліджень, а також щодо сучасних наукових концепцій в етнології для загальної публіки (не фахівців).

- Здатність студента розв’язувати складні задачі і проблеми в галузі освіти та науки, що передбачає проведення самостійних досліджень та здійснення інноваційних підходів у вирішенні професійних задач

- Спеціалізовані концептуальні знання, набуті у процесі навчання на рівні новітніх досягнень з етноконфесійної історії України, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи

- Розв’язання складних задач і проблем з етноконфесійної історії України, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної історіографічної та джерелознавчої інформації

- Зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків, які є результатом самостійних наукових досліджень студента з етноконфесійної історії України, а також знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються, тобто учнів шкіл

- Прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах професійної діяльності в галузі освіти, що потребує застосування нових підходів та прогнозування

- Критичне осмислення проблем у навчанні та професійній діяльності з використанням міждисциплінарних методів

- Провадження дослідницької діяльності з актуальних проблем етноконфесійної історії України

- Використання іноземних мов у професійній діяльності

- Відповідальність за розвиток професійного знання і набутої практики, оцінку стратегічного розвитку діяльності трудового колективу

- Здатність до подальшого навчання і поглиблення знань з етноконфесійної історії України, яке значною мірою є автономним та самостійним

ІІ. Фахові:

- Використання відповідної термінології та форм вираження дисципліни в усній та письмовій формах рідною чи іноземною мовами.

- Уміння обирати необхідні етнологічні та історичні методи дослідження.

- Уміння роботи з етнографічними музейними колекціями.

- Володіння методикою джерелознавчої та історіографічної критики.

- Здатність використовувати інструменти інших гуманітарних наук відповідно до наукового проекту.

- Планування та представлення індивідуального внеску до історико-етнічних знань на основі дослідження.

- Здатність досліджувати причини, аналізувати процеси пов’язані з виникненням, формуванням та розпадом етнічних спільнот, особливостями їх

самоорганізації.

- Здатність розуміти та оцінювати життєво важливі парадигми буття; набуття і розвиток здатності до конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних відмінностей між народами, опановувати моделі толерантної поведінки.

- Набуття обізнаності з основними вченнями в галузі гуманітарних та соціальних наук, основними науковими школами, напрямками, концепціями, джерелами гуманітарних знань і видами роботи з ними.

- Глибокі знання та розуміння: здатність використовувати методи безпосередніх спостережень для вивчення культурних й побутових особливостей різних народів світу, історичних змін і розвитку цих особливостей, проблеми етногенезу, розселення для опису культурно-історичних взаємовідносин народів.

- Розв'язання проблем. Здатність вирішувати комплекс проблем, пов'язаних з міграцією людських спільнот та мозаїчністю етнічних процесів та явищ. Здатність характеризувати міграційні процеси у XX-XXI ст. Здатність використовувати наукову класифікацію етносів світу; визначати соціально-культурні і біологічні процеси, які проявляються при функціонуванні етносів та їх міграцій від початку виникнення до складання обличчя етнічних спільнот та їх зникнення.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 30 годин/1 кредит ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Специфіка сучасних демографічно-міграційних процесів в Україні

Тема 5. Міграційні процеси в Україні: історичний огляд. Сучасний стан міграційних процесів в Україні

Соціальні дослідження закономірностей міграційних рухів населення на різних етапах розвитку суспільства (від індустріального (аграрного) до постіндустріального) виявили відмінності в інтенсивності й напрямках цих

рухів. Була сформульована так звана концепція "міграційного переходу". Згідно з нею, внаслідок у соціальному та економічному розвитку в міграції спостерігається п'ять етапів.

Міграції суттєво впливають на геодемографічну ситуацію. Вони тісно взаємозв'язані з відтворенням населення. "Міграційна рухливість детермінована певними подіями життєвого циклу людини, наприклад, закінченням навчального закладу, початком або завершенням трудової діяльності, служби в армії тощо.

Демографічний цикл - укладання шлюбу, народження дітей, припинення шлюбу та інші події - становить важливу частину життєвого циклу. Тому демографічні параметри - статевовікова структура, шлюбний стан, кількість дітей у сім'ї та їхній вік - помітно впливають на міграційні процеси, вони є одним з істотних критеріїв виокремлення груп населення у вивченні міграцій".

Освоєння колись неозорих просторів Російської імперії супроводжувалося масовими переселеннями українців за межі України. За 1891-1900 роки переселенці з України становили 36% усіх внутрішніх мігрантів імперії, у 1901-1910 роках їхня частка зросла до 49% і досягла 60% у роки перед Першою світовою війною. За період з 1896 по 1914 рік з 9-ти українських губерній за Урал переселилися 1,6 млн. осіб. З них 23% виїхали з Полтавщини, 17% - з Чернігівщини, 12% - з Київщини, 9% - з Херсонщини, 7% - з Таврії, 4, 5% - з Поділля, 4% - з Волині. У цей самий час почалася активна еміграція населення із західноукраїнських земель за океан, яка становила, з 1895 до 1913 року виїхало 413 тис.осіб.

Особливо значних розмірів набула українська міграція у радянський період. Насильницька колективізація 1929-1930 років супроводжувалася виселенням за межі України близько мільйона осіб; майже два мільйони людей були евакуйовані у роки війни у східні регіони СРСР. У повоєнний період великого розмаху набули переселення людей з України до Середньої Азії та Сибіру.

Обмін населенням між Україною та іншими республіками колишнього СРСР, за винятком кількох останніх років, характеризувався усталеністю

міграційних потоків і постійністю географії міграційних зв'язків. Головним партнером України щодо міграційного обміну всі ці роки була Росія, у першу чергу - Уральський, Центрально Чорноземний, Північнокавказький, Північно-Західний та Східносибірський регіони. Українська молодь брала активну участь в освоєнні цілини в Казахстані, виїжджала за комсомольськими закликами на гідроенергетичні будови в Сибіру, на спорудження Байкало-Амурської магістралі, промислові новобудови в країнах Балтії. Водночас Україна приймала переселенців з інших республік СРСР: частка міжреспубліканської міграції в прирості її населення впродовж трьох десятиріч становила близько 25%.

За часів автократичного режиму, що намагався звести до мінімуму контакти громадян із зовнішнім світом, відгородитися від нього "залізною завісою", все ж не вдалося повністю припинити еміграцію. Люди виїжджали нелегально, використовуючи для цього відрядження чи туристичні подорожі, інколи свідомо порушували кордон, а потім зверталися до властей країни призначення з проханням про політичний притулок або ж шукали шляхів потрапити в єдиний можливий легальний канал виїзду - внаслідок об'єднання сімей. Оскільки близьких родичів за кордоном мали здебільшого представники окремих національних груп (євреї, німці, греки, вірмени), еміграція з України, як зрештою і з усієї території СРСР, мала, передусім, етнічний характер.

Цьому сприяла також позиція урядів Ізраїлю та Німеччини, що гарантували в'їзд і облаштування представників відповідних етносів, діяльність добре організованих і впливових єврейської, вірменської та інших діаспор.

Помітно збільшилася етнічна еміграція у 70-ті роки XX ст. Під тиском світової громадськості радянський уряд був змушений дещо послабити еміграційні заборони. Якщо за період після закінчення Другої світової війни і

до 1970 року з України до Ізраїлю виїхало трохи більше двох тисяч осіб, то у 70-ті роки - майже 81 тис., причому 2/3 з них - у 1975-1979 роках. Серед єврейської еміграції з СРСР громадяни України порівняно з представниками інших республік СРСР займали значне місце. Це сталося внаслідок географічної близькості до кордону, а також того, що в Україні мешкає численна єврейська національна меншина, яка прагне до збереження сімейних зв'язків.

Міграція євреїв мала для України відчутні наслідки як за обсягом, так і за якісним складом. Серед дорослих емігрантів до Ізраїлю кожний четвертий мав вищу освіту. Тільки за 1980 рік з України виїхало 67 інженерів, 40 лікарів, 57 викладачів вищих шкіл, а також юристи, музиканти, художники, інші висококваліфіковані фахівці. Разом з батьками на постійне місце проживання за кордон виїжджала значна кількість дітей (приблизно чверть мігрантів). Це негативно впливало на віковий, професійно-кваліфікаційний склад єврейської національної меншини в Україні. Загалом, внаслідок еміграції, а також зумовлених нею несприятливих демографічних тенденцій, кількість громадян єврейської національності в Україні за період від 1970 до

1979 рр. зменшилася майже на 150 тис.осіб, або на 18,3%.

Не такою масовою, однак досить інтенсивною, була еміграція з України громадян німецького походження. За переписом населення 1979 р. в Україні проживало 34,1 тис. німців. За даними відділів віз і реєстрації МВС, у 70-і роки дозвіл на виїзд для постійного проживання за кордон отримало майже 3 тис. німців, тобто емігрував майже кожний десятий представник німецької національної меншини.

У роки державної незалежності України характер, склад та спрямованість внутрішніх і зовнішніх міграційних потоків у зв'язку з трансформацією суспільно-економічних відносин, демократизацією суспільного життя, спрощеністю виїзду за кордон та зміни місця проживання, економічною кризою та падінням життєвого рівня населення зазнали суттєвих змін і набули нового значення. Для сучасних міграцій населення України

характерною є зміна як спрямованості, так й інтенсивності міграційних потоків.

Сучасна демографічна ситуація в Україні підпадає під назву ―катастрофічна депопуляція‖. Адже упродовж багатьох років смертність в Україні перевищує народжуваність. У зв'язку з цим достатньо навести той факт, що, належачи до 30-ти країн світу з найчисленнішим населенням, Україна єдина серед них, починаючи з 1980 р., не збільшила, а зменшила чисельність свого населення.

Цей процес не припиняється: населення нашої країни дедалі скорочується. Так, якщо за результатами Всеукраїнського перепису населення у грудні 2001 р. населення України становило 48, 9 млн осіб, то згідно з даними Державного комітету статистики України, станом на 1 жовтня 2010 р., чисельність населення України становила вже 45, 8 млн осіб. За січень-вересень 2010 р. народилося 373,6 тис. дітей, померло 525,9 тис. осіб. Природне скорочення склало 152,3 тис. осіб. ―Згідно з даними Демографічного звіту ООН за 2007 р., в Україні зафіксовано найнижчий у світі природний приріст населення... Україна на одному з перших місць у Європі за смертністю, до того ж ... з 1950 р. в Україні кількість людей віком понад 60 років зросла вдвічі. ... Якщо ситуація кардинально не зміниться, то вже у 2030 р. українців буде 39 млн‖.

На додаток до означених велетенських демографічних небезпек Україна потерпає від постійного зростання еміграції людей працездатного віку, що відчутно погіршує ситуацію на вітчизняному ринку праці та економічне становище країни. Це при тому, що сучасна трудова еміграція з України не є результатом перенаселення у сільській місцевості і нестачі внаслідок цього вільних для оброблення земель. Щоправда, був час, коли чинник перенаселення таки діяв в Україні, але – більше ніж сто років тому, на межі XIX-XX ст. Причому він діяв так, що вже ―в останні роки існування Російської імперії українці посідали третє місце серед етносів цієї держави за кількістю вибулих до Нового світу (після євреїв та поляків)‖.

Однак звернімося до визначень-констатацій відомого сучасного англійського соціолога Ентоні Гідденса: ―Імміграція (в'їзд людей у країну для постійного проживання) і еміграція (процес, у ході якого люди залишають одну країну, щоби оселитися в іншій), коли вони сполучаються, то створюють моделі глобальної міграції, що з'єднують країни, звідки виїжджають мігранти, із країнами, до яких вони прямують‖. На нашу думку, така констатація є вельми загальною і більш прийнятною для випадку, коли дослідник перебуває в умовах, скажімо, Англії, яка вже давно, принаймні з часів освоєння Нового Світу, не знає, що таке масова еміграція. Стосовно ж сучасної України прийнятнішими були б констатації, у яких відбивалися б власне українські специфічні міграційні реалії. А ці реалії такі, що вони радше підпадають під умовне визначення ―міграційний феномен сполучених посудин ‖.

Передусім маємо на увазі з'єднуючий ланцюжок, дещо довший за той, про який пише Е. Гідденс. Адже реалізація проекту під назвою ―Незалежна Україна‖ призвела до того, що, з одного боку, населення України скоротилося (порівняно з 1989 р., коли було зафіксовано 52 млн жителів) на 6 млн осіб; водночас, з другого боку, за кордоном на сьогодні, як зазначалося, перебуває за різними даними від 5-ти до 7-ми млн трудових емігрантів-українців. З третього боку, ―вивільнений життєвий простір‖ України у співвідношенні майже 1 : 1 заповнюють іммігранти-іноземці. Так, у 2005 р. Україна прийняла 6,8 млн іммігрантів.

Отже, через сьогоднішню Україну протягаються ланцюжки, які з'єднують країни Азії і Африки, з яких виїжджають мігранти в напрямку України, із країнами, скажімо, Європи, до яких прямують українці внаслідок економічного ―витискування‖ їх з власних земель, що вивільняються ними під афро-азійських іммігрантів. Один із таких ланцюжків може виглядати, наприклад, так: В'єтнам – Україна – Португалія. Саме сукупність таких ланцюжків й називається ―міграційним феноменом сполучених посудин‖.

Як відомо, в умовах сьогодення така ситуація не спостерігається в

жодній країні Західної, Південної або Центральної Європи. Отже, є всі підстави констатувати, що загальносвітові міграційні процеси, здійснюючися як один із виявів глобалізації, зокрема для України постають як еміграційно-імміграційна проблема. Тому досвід західніших від України країн, які такої проблеми не мають, постає для України як не зовсім показовий.

Міграційна ситуація в Україні є не ординарною, а радше унікальною. Україну робить водночас і реципієнтом, і донором щодо трудової міграції, гадаємо, та обставина, що вона (Україна) зазнає руйнації, будучи початково (у 1991 р.) країною із досить високим рівнем технічної озброєності, інтелектуального і наукового потенціалу, загальної культури і освіти населення тощо. Україна є не слаборозвиненою країною, а країною із вкрай низьким рівнем політичних свобод, соціальної захищеності трудящих та економічної справедливості. Тому не випадково ―основною причиною виїзду за кордон 6 із 10 мігрантів назвали низький рівень оплати за відповідну роботу в Україні‖.

Окрім всього, Україна є також транзитною територією для вихідців із

слаборозвинених країн Азії та Африки, які прямують до Західної і Центральної Європи. Тобто проект ―Незалежна Україна‖ має чітко виражене еміграційно-транзитерно- імміграційне забарвлення. Таке його бачення значно підсилюється і закріплюється реадмісією, яка є наслідком реагування Заходу на явище нелегальної трудової імміграції, від якої сьогодні потерпають усі країни-реципієнти Західної, Південної і Центральної Європи і яка, втім, є не такою вже й стихійною, як могло б здатися на перший погляд. Цей процес є досить організованим. Як зауважує Е. Гідденс, ―операції з іммігрантами-нелегалами перетворилися на одну з таких галузей організованої злочинності у Європі, яка розвивається найшвидше‖. При цьому ―щорічно до країн ЄС контрабандою ввозиться 400000 осіб‖ .

Про що ж йдеться? Насамперед про те, що природною реакцією на посилення нелегального імміграційного тиску є прийняття тими

країнамиЄвропейського Союзу, які найбільше його відчувають, спеціальних імміграційних законів та укладення відповідних міжнародних угод. При цьому основним в імміграційній політиці країн ЄЄ є власні інтереси і передусім – збереження національної ідентичності.

Маємо зазначити, що свою проблему нелегальної імміграції країни ЄЄ вирішили з Україною майже на капітулятивному для нашої країни рівні, а саме: 27 жовтня 2006 р. у Гельсінкі Президент України Віктор Ющенко та тодішній міністр закордонних справ Борис Тарасюк парафували, тобто попередньо підписали на саміті ―Україна-ЄС‖ Угоду про так звану реадмісію, згідно з якою наша держава зобов'язалась приймати назад від країн ЄС тих нелегальних іммігрантів, які перетнули українські західні кордони, прямуючи транзитом до країн ЄС. (До речі, однією з основних причин того, що Україна по відношенню до країн ЄС постає як чи не основна країна-транзитер нелегальних іммігрантів переважно з країн, що розвиваються, є так звана ―прозорість‖ східних кордонів України). 18 червня 2007 р. в Люксембурзі тодішній міністр закордонних справ Арсеній Яценюк підписав цю Угоду остаточно. 15 січня 2008 р. Верховна Рада ратифікувала Угоду про реадмісію 226 голосами ―за‖. Дата початку дії означеної угоди – 1 січня 2010 р.

Зрозуміло, що у розглянутій ситуації ЄС значною мірою вирішує свою проблему нелегальної імміграції за рахунок України, яка, підписавши таку угоду, діяла всупереч своїм національним інтересам, зокрема (на відміну від країн ЄС) всупереч завданням захисту української політико-національної ідентичності. До того ж є певність, що країни ЄС повертатимуть за цією угодою тільки тих ―нелегалів‖, які їм не потрібні. Відтак Україна отримуватиме назад баласт Європи, що осідатиме в ній (в Україні) як у донній частині ―міграційних сполучених посудин‖.

3. Рекомендована література

Базова

1. Волков Ю. Г., Мостовая И. В. Социология. – М . 1998.

2. Зборовский Г. Е, Орлов Г. П. Введение в социологию - Екатеринбург, 1992.

3. Кравченко А. И. Социология. – Екатеринбург, 2001.

4. Кравченко А. И. Введение в социологию. – М., 1995.

5. Курганов С. И., Кравченко А. И. Социология для юристов. – М.. 1999.

6. Лукашевич Н. П., Туленков Н. В. Введение в социологию. – М., 1996.

7. Лукашевич Н. П., Туленков Н. В. Социология. – К., 1998.

8. Основы социологии. Хрестоматия. Уч. пос. для студентов // Сост. Астахова В. И. и др. – Харьков, 1997.

9. Павлюченко П. П., Литвиненко Д. А. Соціологія. – К ., 2002.

10. Проблеми розвитку соціології на сучасному етапі. (Теоретичні та методологічні питання). –К., 1994.

11. Піча В. М. Соціологія. – К., 1999.

12. Радугин А. А., Радугин А. К Социология (Курс лекций). – М., 1996.

13. Рабочая книга социолога. – М., 1983. Система социологического знания. – К., 1995.

14. Социология: наука об обществе / Уч. пособ. Под общ.ред. проф. В. П. Андрющенко, Н. И. Гэрлача. – Харьков, 1997.

15. Соціологія / За заг. ред. проф. В. П. Андрющенка, М. І. Горлача - Київ - Харків, 1998.

16. Соціологія / За ред. проф. Городяненка В. Т. – К., 1999.

17. Социология / Под ред. Г. Осипова. – М., 1990.

18. Социология / Под ред. проф. Б. Н. Лавриненко - М , 2000.

19. Социология / Под ред. проф. Курбатова В. И. – Ростов-на-Дону, 1998.

20. Социология. Основы общей теории / Под общ. ред. Г. Осипова . – М., 1996.

21. Соціологія / За заг. ред. д. с. н. О. С. Макеєва. – К., 1999.

22. Смелзер Н. Социология. – М., 1994.

23. Социология / Под ред. проф. Е. Тадевосяна. – М., 1995.

24. Соціологія. Курс лекцій / За ред. Пічі В. М. – К., 1996.

25. Фролов С. С. Социология. – М., 1999.

26. Щепанский Я. Элементарные понятия социологии. - М., 1969.

27. Якуба О. О. Соціологія. –Харків, 1996.

28. Краткий словарь по социологии. – М., 1989.

29. Социологический справочник / Под общей ред. Воловича В. И. - К., 1990.

30. Социологический словарь. – Минск, 1991.

31. Социология: Словарь-справочник. – М., 1990. – Т. 1-2 .

32. Белых Е. Я, Вернеенко Г. П. Социальная структура и социальные изменения в современном обществе. – М., 1993.

33. Прибиткова І. Сучасні міграційні процеси // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1999, № 1.

34. Прибиткова І. Демографічний розвиток України в 90-х роках // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000, № 3.

35. Рейзма Я. Информационный анализ социальных процессов. – М., 1982.

36. Социальные процессы и управление. – Горький: ГГУ, 1982.

37. Штомпка П. Социология социальных изменений. – М., 1996.

Допоміжна

1. Малиновська О. Україна і світ: Характер і напрямки еміграцій // Відродження. – 1999. - № 3. - С. 13-17.

2. Прибиткова І. М. Основи демографії: Посібник для студ. ВНЗ. – К.: АртЕК, 1997. – С. 231-235.

3. Про імміграцію: Закон України, 7 червня 2001р. // Офіц. вісник України. – 2001. - № 27. – С. 1-8.

4. Романюк М. Міграції населення України // Економіка України. – 1999. - № 9. – С. 38-44.

5. Стасюк М., Крюковський. Вплив міграційних процесів на основні демографічні показники в Україні // Україна: аспекти праці. – 2004. - № 5. – С.

40-45.

6. Яворська В., Куделіна С. Історичний огляд міграційних процесів в Україні // Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. - Випуск 2 (14). - С. 104-111.

7. Куртяк Г.Я. Міжнародна політика та міжнародні відносини в сучасному світі: Навч. посіб. для студ. техн. вузів. - Вінниця: ВДТУ, 2006. – 60 с.

8. Галкина В.А., Маруев С.А. Мировая экономика и международные экономические отношения: Учебно-практ. пособ. для дистанционного обучения. – М., 2006. – 108 с.

9. Герасимчук З.В., Горбач Л.М. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. - Луцьк: Надстир’я, 2001. – 328 с.

10. Дахно І. І., Бовтрук Ю.А. Міжнародна економіка: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2002. – 216 с.

11. Дещинський Л.Є., Панюк А.В. Міжнародні відносини України: історія і сучасність. - Л.: Видавництво Національного ун-ту "Львівська політехніка", 2007. – 424 с.

12. Зернецька О.В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини. - К.: Освіта, 2006. – 352 с.

13. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини. – 4. вид., стер. – К: Знання-Прес, 2005. – 407с.

14. Лазебник Л.Л. Міжнародна економіка: Курс лекцій: Навч. посібник. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2006. – 218 с.

15. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.

16. Румянцев А.П., Климко Г.Н., Рокоча В.В., Савчук В.І., Дідківський М.І. Міжнародна економіка. – К.: Знання-Прес, 2006. – 448 с.

17. Савельєв Є. В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і

фінансів: Підручник. - Т.: Економічна думка, 2006. – 496 с.

18. Філіпенко А.С., Будкін В.С., Веклич О.О., Годун С.Д., Дудченко М. А. Світова економіка: Підручник. – К.: Либідь, 2006. – 582 с.

19. Черевань В.П., Румянцев А.П., Романенко Л.Ф. Міжнародна економічна діяльність: Навч. посіб. – К.: Слово, 2005. – 278 с.

20. Шевчук В.О. Міжнародна економіка: теорія і практика. – Л.: Каменяр, 2003. – 719 с.

21. Катеренчук М. Динаміка розвитку імміграційного законодавства США / Право України. – 2006. – № 4. – С. 14-16.

22. Міграційні процеси у сучасному світі: світовий, регіональний, національний виміри (потенційний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика) // Енциклопедія / За ред. Ю. Римаренка. – К., 2006. – С. 20-21.

23. Діяльність Прикордонних військ України з протидії нелегальній міграції за 2006 р.: – Аналіт. довід., 2007. – 218 с.

24. Траверсе Т. Транскордонні контакти громадян України // Політичний менеджмент. – 2005. – № 2 (11). – С.180-182.

25. Кирчів А. Трудова міграція і національна безпека України // Доповідь на „круглому столі‖ 7 жовтня 2004 р., Львів, Дзеркальний зал ЛНУ ім. І.Франка.

26. Лапшина І.А. Особливості міжнародної міграції робочої сили в умовах формування економіки України // Формування ринкової економіки в Україні: Зб. наук.пр. ЛНУ ім. І. Франка. – Вип.VI. – Львів: Інтереко, 2002. – С. 417-423.

27. Лапшина І.А., Мокій А.І., Семів С.Р. Методологічні засади та методичні аспекти оцінки соціально-економічного ефекту та обґрунтування пріоритетів трансформації суспільно-економічних відносин у контексті зовнішньоекономічної інтеграції України // Зовнішня торгівля: проблеми та перспективи: Зб. наук.пр. - Вип. IV. Ч.2. – К.: УАЗТ, 2002. – С. 17-26.

28. Лапшина І.А. Вплив міжнародної міграції на активізацію регіональної політики ринку праці // Соціально-економічні дослідження в

перехідний період. Механізми регулювання регіонального ринку праці: Зб. наук.пр. – Вип. XXXIV. – Львів: ІРД НАН України, 2002. – С. 306-315.

Інформаційні ресурси

http://www.pravo.vuzlib.su/book_z190_page_5.html

http://nauka.zinet.info/20/palagnyuk-o.php

http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-18/14.pdf

http://ir.nmu.org.ua/jspui/bitstream/123456789/147689/1/156-159.pdf

http://politics.chdu.edu.ua/article/view/27714

http://www.ipiend.gov.ua/uploads/nz/nz_78/biloshytskyi_suchasna.pdf

http://eprints.cdu.edu.ua/175/1/%D0%9A%D1%83%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B7%D0%B0_%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82.pdf

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

5. Засоби діагностики успішності навчання:

засоби діагностики успішності навчання з дисципліни включають поточний контроль успішності, тестовий контроль та складання підсумкового екзамену.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Історичний факультет

Кафедра історії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор із науково-педагогічної

роботи_____ Кузнецова О.А.

27 серпня 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Ступінь «магістр»

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Спеціальність 032 Історія та археологія

Освітня программа Етнологія

2019-2020 навчальний рік

Розробник: Буглай Наталя Михайлівна, доктор історичних наук, професор кафедри історії _____ Буглай Н.М.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії
Протокол № 1 від « 27» серпня 2019 року

Завідувач кафедри історії _____ (_____)
«27» серпня 2019 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів — 1	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Варіативна

<table>
<tr><td></td><td>Спеціальність
032 Історія та археологія</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="2">Індивідуальне науково-дослідне завдання — 1</td><td rowspan="4">Освітня програма
Етнологія</td><td>Рік підготовки</td></tr>
<tr><td>6-й</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Загальна кількість годин — 30</td><td rowspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td>1-й</td></tr>
<tr><td rowspan="10">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних — 1
самостійної роботи студента — 1</td><td rowspan="10">ступінь:
магістр</td><td>Лекції</td></tr>
<tr><td>2 год.</td></tr>
<tr><td>Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>2 год.</td></tr>
<tr><td>Лабораторні</td></tr>
<tr><td></td></tr>
<tr><td>Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>26 год.</td></tr>
<tr><td>Вид контролю:
Екзамен — 6-й семестр</td></tr>
</table>

Мова навчання – українська.

Примітка

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 30 год.: 4 год. – аудиторні заняття, 26 год. – самостійна робота (30%/70%).

2. Мета, завдання навчальної дисципліни та результати навчання

***Мета курсу*:** донести студентам знання з історії та теорії міграції населення, що належить до числа складних системних об'єктів дослідження. Термін міграція походить від лат. migratio - переміщення. В широкому розумінні, міграційні процеси - це процеси просторового переміщення людей між поселеннями, регіонами, країнами. У вузькому значенні, під ними розуміють сукупність переселень людей, пов'язаних зі зміною ними місця проживання на довготривалий строк, що спричиняє зміни територіального розміщення поселення. Програма курсу включає велике коло питань з історії та сучасного розвитку міграційних процесів, серед яких розрізняють внутрішню міграцію (переміщення населення в межах країни); зовнішню (переїзд до інших країн або виїзд з інших країн); маятникову (систематичні переміщення, пов'язані з роботою, навчанням тощо); сезонну (переміщення, пов'язані із сезонною роботою).

***Завдання курсу*:**

- забезпечення правильного орієнтування студентів в складних питаннях міграцій;

- вміння практично вирішувати проблеми на основі конституційно-правових норм свободи совісті;

- створити передумови для реалізації фахових можливостей в контексті соціальної мобільності населення;

- навчити визначати трансформацію соціально-групової структури суспільства за показниками;

- сприяти розумінню професійно-кваліфікаційного просування мігрантів;

- висвітлити зміні статусних характеристик і способу життя, структури прибутків та потреб мігрантів;

- аналіз процесів формування територіальних спільнот людей в умовах постійного соціального відтворення.

- дослідження певних закономірностей у соціально-демографічних характеристиках міграційних потоків;

- розкрити аспекти міграційної рухливості молоді.

- визначити причини порушень соціально-демографічної структури, що відбивається і на решті характеристик регіону;

- дослідження теорії міграцій.

Передумови для вивчення дисципліни: вивчення навчальної дисципліни «Міграційні процеси: теорія, історія, сучасність» доцільно організувати в єдиному контексті з тематикою вивчення дисциплін «Традиційна міліарна культура народів світу», «Особливості світогляду етносів світу», «Населення світу: проблеми етнодемографії», «Регіональні аспекти історичної демографії», «Етнос і соціум», «Етнічний вимір міграційних процесів» та ін..

Навчальна дисципліна складається з 1-го кредиту.

Очікувані результати навчання:

Здатність запам'ятовувати або відтворювати:

1. глибокі знання в межах спеціалізації з позначенням новацій останнього часу;
2. специфіку розвитку історичного пізнання в конкретні історіографічні періоди, в тому числі й на сучасному етапі;
3. професійні норми в галузі історії та етнології;
4. основні етапи наукового пошуку в галузі історії та етнології та завдання кожного з них;
5. теорію й практики критичного осмислення уявлень про минуле у суспільстві, правила побудови наукових гіпотез.

Здатність розуміти та інтерпретувати:

6. основні теоретичні та методологічні проблеми сучасної етнологічної науки;
7. шляхи формування репрезентативної джерельної бази при розробці певної наукової проблематики;
8. зв'язок та різницю між історичними фактами у джерелі та історіографічними фактами у науковій літературі;
9. вибір методології та методів при здійсненні власного дослідження;
10. вузлові наукові проблеми, зв'язок між гіпотезою та методом, логічні

наслідки певного припущення, зіставлення його з відомими теоретичними побудовами.

Здатність використовувати вивчений матеріал в нових ситуаціях: пояснювати взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, оцінювати альтернативні варіанти інтерпретації.

11. основних тенденцій та особливостей історичного розвитку людства у певні історичні періоди;

12. аналізувати взаємозв'язки між позицією професійного етнолога та пануючими у суспільстві поглядами на минуле;

13. демонструвати навички професійного спілкування з використанням іноземної мови;

14. брати участь у здійсненні реальних дослідницьких проектів;

15. застосовувати сучасні методики викладання у вищій школі;

Здатність розбивати інформацію на відповідні компоненти і розуміти їх взаємозв'язок:

16. аналізувати явища та процеси світової етнології з урахуванням сучасних теорій суспільного розвитку;

17. визначати інформаційний потенціал конкретних етнологічних джерел при вирішенні певної наукової проблеми;

Здатність поєднувати частини разом, щоби одержати ціле з новою системною властивістю:

18. визначати соціальні функції історика в нових умовах;

19. встановлювати ефективну комунікацію з представниками інших гуманітарних та природничих наук;

20. обґрунтувати наукову новизну власного дослідження з урахуванням сучасних наукових досягнень;

21. розширювати джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових експедиціях, шляхом створення нових джерел (усна історія та ін.).

Здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі:

22. критично оцінювати ступінь розробленості дослідницької проблеми та отриманих результатів фахівцями;

23. визначати вплив на хід та результати дослідження традицій певних наукових шкіл;

24. узагальнювати результати власного дослідження;

25. аргументувати зв'язок теми обраного наукового проекту з пріоритетними напрямками розвитку світової науки;

26. рекомендувати шляхи продовження власного дослідження.

Згідно з вимогами ОПП студент оволодіває такими *компетентностями*:

І. Загальнопредметні:

- Гнучкість мислення. Набуття гнучкого образу мислення, який дозволяє зрозуміти та розв'язати проблеми та задачі, зберігаючи при цьому критичне ставлення до сталих наукових компетенцій.

- Популяризаційні навички. Здатність провести усну презентацію та написати зрозумілу статтю за результатами проведених досліджень, а також щодо сучасних наукових концепцій в етнології для загальної публіки (не фахівців).

- Здатність студента розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі освіти та науки, що передбачає проведення самостійних досліджень та здійснення інноваційних підходів у вирішенні професійних задач

- Спеціалізовані концептуальні знання, набуті у процесі навчання на рівні новітніх досягнень з етноконфесійної історії України, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи

- Розв'язання складних задач і проблем з етноконфесійної історії України, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної історіографічної та джерелознавчої інформації

- Зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків, які є результатом самостійних наукових досліджень студента з етноконфесійної історії України, а також знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема

до осіб, які навчаються, тобто учнів шкіл

- Прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах професійної діяльності в галузі освіти, що потребує застосування нових підходів та прогнозування

- Критичне осмислення проблем у навчанні та професійній діяльності з використанням міждисциплінарних методів

- Провадження дослідницької діяльності з актуальних проблем етноконфесійної історії України

- Використання іноземних мов у професійній діяльності

- Відповідальність за розвиток професійного знання і набутої практики, оцінку стратегічного розвитку діяльності трудового колективу

- Здатність до подальшого навчання і поглиблення знань з етноконфесійної історії України, яке значною мірою є автономним та самостійним

ІІ. Фахові:

- Використання відповідної термінології та форм вираження дисципліни в усній та письмовій формах рідною чи іноземною мовами.

- Уміння обирати необхідні етнологічні та історичні методи дослідження.

- Уміння роботи з етнографічними музейними колекціями.

- Володіння методикою джерелознавчої та історіографічної критики.

- Здатність використовувати інструменти інших гуманітарних наук відповідно до наукового проекту.

- Планування та представлення індивідуального внеску до історико-етнічних знань на основі дослідження.

- Здатність досліджувати причини, аналізувати процеси пов’язані з виникненням, формуванням та розпадом етнічних спільнот, особливостями їх самоорганізації.

- Здатність розуміти та оцінювати життєво важливі парадигми буття; набуття і розвиток здатності до конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних відмінностей між народами, опановувати моделі толерантної поведінки.

- Набуття обізнаності з основними вченнями в галузі гуманітарних та соціальних наук, основними науковими школами, напрямками, концепціями, джерелами гуманітарних знань і видами роботи з ними.

- Глибокі знання та розуміння: здатність використовувати методи безпосередніх спостережень для вивчення культурних й побутових особливостей різних народів світу, історичних змін і розвитку цих особливостей, проблеми етногенезу, розселення для опису культурно-історичних взаємовідносин народів.

- Розв’язання проблем. Здатність вирішувати комплекс проблем, пов’язаних з міграцією людських спільнот та мозаїчністю етнічних процесів та явищ. Здатність характеризувати міграційні процеси у XX-XXI ст. Здатність використовувати наукову класифікацію етносів світу; визначати соціально-культурні і біологічні процеси, які проявляються при функціонуванні етносів та їх міграцій від початку виникнення до складання обличчя етнічних спільнот та їх зникнення.

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Специфіка сучасних демографічно-міграційних процесів в Україні

Тема 1. Міграційні процеси в Україні: історичний огляд. Сучасний стан міграційних процесів в Україні

Соціальні дослідження закономірностей міграційних рухів населення на різних етапах розвитку суспільства (від індустріального (аграрного) до постіндустріального) виявили відмінності в інтенсивності й напрямках цих рухів. Була сформульована так звана концепція "міграційного переходу". Згідно з нею, внаслідок у соціальному та економічному розвитку в міграції спостерігається п'ять етапів.

Міграції суттєво впливають на геодемографічну ситуацію. Вони тісно взаємозв'язані з відтворенням населення. "Міграційна рухливість детермінована певними подіями життєвого циклу людини, наприклад, закінченням навчального закладу, початком або завершенням трудової діяльності, служби в армії тощо.

Демографічний цикл - укладання шлюбу, народження дітей, припинення шлюбу та інші події - становить важливу частину життєвого циклу. Тому демографічні параметри - статевовікова структура, шлюбний стан, кількість дітей у сім'ї та їхній вік - помітно впливають на міграційні процеси, вони є одним з істотних критеріїв виокремлення груп населення у вивченні міграцій".

Освоєння колись неозорих просторів Російської імперії супроводжувалося масовими переселеннями українців за межі України. За 1891-1900 роки переселенці з України становили 36% усіх внутрішніх мігрантів імперії, у 1901-1910 роках їхня частка зросла до 49% і досягла 60% у роки перед Першою світовою війною. За період з 1896 по 1914 рік з 9-ти українських губерній за Урал переселилися 1,6 млн. осіб. З них 23% виїхали з Полтавщини, 17% - з Чернігівщини, 12% - з Київщини, 9% - з Херсонщини, 7% - з Таврії, 4, 5% - з Поділля, 4% - з Волині. У цей самий час почалася активна еміграція населення із західноукраїнських земель за океан, яка становила, з 1895 до 1913 року виїхало 413 тис. осіб.

Особливо значних розмірів набула українська міграція у радянський період. Насильницька колективізація 1929-1930 років супроводжувалася виселенням за межі України близько мільйона осіб; майже два мільйони людей були евакуйовані у роки війни у східні регіони СРСР. У повоєнний період великого розмаху набули переселення людей з України до Середньої Азії та Сибіру.

Обмін населенням між Україною та іншими республіками колишнього СРСР, за винятком кількох останніх років, характеризувався усталеністю міграційних потоків і постійністю географії міграційних зв'язків. Головним партнером України щодо міграційного обміну всі ці роки була Росія, у першу чергу - Уральський, Центрально Чорноземний, Північнокавказький, Північно-Західний та Східносибірський регіони. Українська молодь брала активну участь в освоєнні цілини в Казахстані, виїжджала за комсомольськими закликами на гідроенергетичні будови в Сибіру, на спорудження Байкало-Амурської магістралі, промислові новобудови в країнах Балтії.

Водночас Україна приймала переселенців з інших республік СРСР: частка міжреспубліканської міграції в прирості її населення впродовж трьох десятиріч становила близько 25%.

За часів автократичного режиму, що намагався звести до мінімуму

контакти громадян із зовнішнім світом, відгородитися від нього "залізною завісою", все ж не вдалося повністю припинити еміграцію. Люди виїжджали нелегально, використовуючи для цього відрядження чи туристичні подорожі, інколи свідомо порушували кордон, а потім зверталися до властей країни призначення з проханням про політичний притулок або ж шукали шляхів потрапити в єдиний можливий легальний канал виїзду - внаслідок об'єднання сімей. Оскільки близьких родичів за кордоном мали здебільшого представники окремих національних груп (євреї, німці, греки, вірмени), еміграція з України, як зрештою і з усієї території СРСР, мала, передусім, етнічний характер.

Цьому сприяла також позиція урядів Ізраїлю та Німеччини, що гарантували в'їзд і облаштування представників відповідних етносів, діяльність добре організованих і впливових єврейської, вірменської та інших діаспор.

Помітно збільшилася етнічна еміграція у 70-ті роки XX ст. Під тиском світової громадськості радянський уряд був змушений дещо послабити еміграційні заборони. Якщо за період після закінчення Другої світової війни і до 1970 року з України до Ізраїлю виїхало трохи більше двох тисяч осіб, то у 70-ті роки - майже 81 тис., причому 2/3 з них - у 1975-1979 роках. Серед єврейської еміграції з СРСР громадяни України порівняно з представниками інших республік СРСР займали значне місце. Це сталося внаслідок географічної близькості до кордону, а також того, що в Україні мешкає численна єврейська національна меншина, яка прагне до збереження сімейних зв'язків.

Міграція євреїв мала для України відчутні наслідки як за обсягом, так і за якісним складом. Серед дорослих емігрантів до Ізраїлю кожний четвертий мав вищу освіту. Тільки за 1980 рік з України виїхало 67 інженерів, 40 лікарів, 57 викладачів вищих шкіл, а також юристи, музиканти, художники, інші висококваліфіковані фахівці. Разом з батьками на постійне місце проживання за

кордон виїжджала значна кількість дітей (приблизно чверть мігрантів). Це негативно впливало на віковий, професійно-кваліфікаційний склад єврейської національної меншини в Україні. Загалом, внаслідок еміграції, а також зумовлених нею несприятливих демографічних тенденцій, кількість громадян єврейської національності в Україні за період від 1970 до 1979 рр. зменшилася майже на 150 тис. осіб, або на 18,3%.

Не такою масовою, однак досить інтенсивною, була еміграція з України громадян німецького походження. За переписом населення 1979 р. в Україні проживало 34,1 тис. німців. За даними відділів віз і реєстрації МВС, у 70-і роки дозвіл на виїзд для постійного проживання за кордон отримало майже 3 тис. німців, тобто емігрував майже кожний десятий представник німецької національної меншини.

У роки державної незалежності України характер, склад та спрямованість внутрішніх і зовнішніх міграційних потоків у зв'язку з трансформацією суспільно-економічних відносин, демократизацією суспільного життя, спрощеністю виїзду за кордон та зміни місця

проживання, економічною кризою та падінням життєвого рівня населення зазнали суттєвих змін і набули нового значення. Для сучасних міграцій населення України характерною є зміна як спрямованості, так й інтенсивності міграційних потоків.

Сучасна демографічна ситуація в Україні підпадає під назву ―катастрофічна депопуляція‖. Адже упродовж багатьох років смертність в Україні перевищує народжуваність. У зв'язку з цим достатньо навести той факт, що, належачи до 30-ти країн світу з найчисленнішим населенням, Україна єдина серед них, починаючи з 1980 р., не збільшила, а зменшила чисельність свого населення.

Цей процес не припиняється: населення нашої країни дедалі скорочується. Так, якщо за результатами Всеукраїнського перепису населення у грудні 2001 р. населення України становило 48, 9 млн осіб, то згідно з даними Державного комітету статистики України, станом на 1 жовтня 2010 р., чисельність населення

України становила вже 45, 8 млн осіб. За січень-вересень 2010 р. народилося 373,6 тис. дітей, померло 525,9 тис. осіб. Природне скорочення склало 152,3 тис. осіб. ―Згідно з даними Демографічного звіту ООН за 2007 р., в Україні зафіксовано найнижчий у світі природний приріст населення... Україна на одному з перших місць у Європі за смертністю, до того ж ... з 1950 р. в Україні кількість людей віком понад 60 років зросла вдвічі. ... Якщо ситуація кардинально не зміниться, то вже у 2030 р. українців буде 39 млн‖.

На додаток до означених велетенських демографічних небезпек Україна потерпає від постійного зростання еміграції людей працездатного віку, що відчутно погіршує ситуацію на вітчизняному ринку праці та економічне становище країни. Це при тому, що сучасна трудова еміграція з України не є результатом перенаселення у сільській місцевості і нестачі внаслідок цього вільних для оброблення земель. Щоправда, був час, коли чинник перенаселення таки діяв в Україні, але – більше ніж сто років тому, на межі XIX-XX ст. Причому він діяв так, що вже ―в останні роки існування Російської імперії українці посідали третє місце серед етносів цієї держави за кількістю вибулих до Нового світу (після євреїв та поляків)‖.

Однак звернімося до визначень-констатацій відомого сучасного англійського соціолога Ентоні Гідденса: ―Імміграція (в'їзд людей у країну для постійного проживання) і еміграція (процес, у ході якого люди залишають одну країну, щоби оселитися в іншій), коли вони сполучаються, то створюють моделі глобальної міграції, що з'єднують країни, звідки виїжджають мігранти, із країнами, до яких вони прямують‖. На нашу думку, така констатація є вельми загальною і більш прийнятною для випадку, коли дослідник перебуває в умовах, скажімо, Англії, яка вже давно, принаймні з часів освоєння Нового Світу, не знає, що таке масова еміграція. Стосовно ж сучасної України прийнятнішими були б констатації, у яких відбивалися б власне українські специфічні міграційні реалії. А ці реалії такі, що вони радше підпадають під умовне визначення ―міграційний феномен сполучених

посудин ‖.

Передусім маємо на увазі з'єднуючий ланцюжок, дещо довший за той, про який пише Е. Гідденс. Адже реалізація проекту під назвою ―Незалежна Україна‖ призвела до того, що, з одного боку, населення України скоротилося (порівняно з 1989 р., коли було зафіксовано 52 млн жителів) на 6 млн осіб; водночас, з другого боку, за кордоном на сьогодні, як зазначалося, перебуває за різними даними від 5-ти до 7-ми млн трудових емігрантів-українців. З третього боку, ―вивільнений життєвий простір‖ України у співвідношенні майже 1 : 1 заповнюють іммігранти-іноземці. Так, у 2005 р. Україна прийняла 6,8 млн іммігрантів.

Отже, через сьогоднішню Україну протягаються ланцюжки, які з'єднують країни Азії і Африки, з яких виїжджають мігранти в напрямку України, із країнами, скажімо, Європи, до яких прямують українці внаслідок економічного ―витискування‖ їх з власних земель, що вивільняються ними під афро-азійських іммігрантів. Один із таких ланцюжків може виглядати, наприклад, так: В'єтнам – Україна – Португалія. Саме сукупність таких ланцюжків й називається ―міграційним феноменом сполучених посудин‖.

Як відомо, в умовах сьогодення така ситуація не спостерігається в жодній країні Західної, Південної або Центральної Європи. Отже, є всі підстави констатувати, що загальносвітові міграційні процеси, здійснюючися як один із виявів глобалізації, зокрема для України постають як еміграційно-імміграційна проблема. Тому досвід західніших від України країн, які такої проблеми не мають, постає для України як не зовсім показовий.

Міграційна ситуація в Україні є не ординарною, а радше унікальною. Україну робить водночас і реципієнтом, і донором щодо трудової міграції, гадаємо, та обставина, що вона (Україна) зазнає руйнації, будучи початково (у 1991 р.) країною із досить високим рівнем технічної озброєності, інтелектуального і наукового потенціалу, загальної культури і освіти населення тощо. Україна є не слаборозвиненою країною, а країною із вкрай низьким рівнем політичних свобод, соціальної захищеності трудящих та економічної справедливості. Тому не випадково ―основною причиною виїзду за кордон 6 із 10 мігрантів назвали низький рівень оплати за відповідну роботу в Україні‖.

Окрім всього, Україна є також транзитною територією для вихідців із слаборозвинених країн Азії та Африки, які прямують до Західної і Центральної Європи. Тобто проект ―Незалежна Україна‖ має чітко виражене еміграційно-транзитерно- імміграційне забарвлення. Таке його бачення значно підсилюється і закріплюється реадмісією, яка є наслідком реагування Заходу на явище нелегальної трудової імміграції, від якої сьогодні потерпають усі країни-реципієнти Західної, Південної і Центральної Європи і яка, втім, є не такою вже й стихійною, як могло б здатися на перший погляд. Цей процес є досить організованим. Як зауважує Е. Гідденс, ―операції з іммігрантами-нелегалами перетворилися на одну з таких галузей організованої злочинності у Європі, яка розвивається найшвидше‖. При цьому ―щорічно до країн ЄС контрабандою ввозиться 400000 осіб‖ .

Про що ж йдеться? Насамперед про те, що природною реакцією на посилення нелегального імміграційного тиску є прийняття тими країнами Європейського Союзу, які найбільше його відчувають, спеціальних імміграційних законів та укладення відповідних міжнародних угод. При цьому основним в імміграційній політиці країн ЄС є власні інтереси і передусім – збереження національної ідентичності.

Маємо зазначити, що свою проблему нелегальної імміграції країни ЄС вирішили з Україною майже на капітулятивному для нашої країни рівні, а саме: 27 жовтня 2006 р. у Гельсінкі Президент України Віктор Ющенко та тодішній міністр закордонних справ Борис Тарасюк парафували, тобто попередньо підписали на саміті ―Україна-ЄС‖ Угоду про так звану реадмі- сію, згідно з якою наша держава зобов'язалась приймати назад від країн ЄС тих нелегальних іммігрантів, які перетнули українські західні кордони, прямуючи транзитом до країн ЄС. (До речі, однією з основних причин того, що Україна по відношенню до країн ЄС постає як чи не основна країна-транзитер нелегальних іммігрантів переважно з країн, що розвиваються, є так звана ―прозорість‖ східних кордонів України). 18 червня 2007 р. в Люксембурзі тодішній міністр закордонних справ Арсеній Яценюк підписав цю Угоду остаточно. 15 січня 2008 р. Верховна Рада

ратифікувала Угоду про реадмісію 226 голосами ―за‖. Дата початку дії означеної угоди – 1 січня 2010 р.

Зрозуміло, що у розглянутій ситуації ЄС значною мірою вирішує свою проблему нелегальної імміграції за рахунок України, яка, підписавши таку угоду, діяла всупереч своїм національним інтересам, зокрема (на відміну від країн ЄС) всупереч завданням захисту української політико-національної ідентичності. До того ж є певність, що країни ЄС повертатимуть за цією угодою тільки тих ―нелегалів‖, які їм не потрібні. Відтак Україна отримуватиме назад баласт Європи, що осідатиме в ній (в Україні) як у донній частині ―міграційних сполучених посудин‖.

4. Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л	сем	с.р.
1	**2**	**3**	**4**	**5**
Кредит 1. Специфіка сучасних демографічно-міграційних процесів в Україні				
Тема 1. Міграційні процеси в Україні: історичний огляд. Сучасний стан міграційних процесів в Україні	30	2	2	26
Разом за кредит 1	**30**	**2**	**2**	**26**
Разом за І семестр	**30**	**2**	**2**	**26**
Всього за рік	**30**	**2**	**2**	**26**

5. Теми лекційних занять

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Специфіка сучасних демографічно-міграційних процесів в Україні		
1	**Тема 1.** Міграційні процеси в Україні: історичний огляд. Сучасний стан міграційних процесів в Україні	2
	Разом І семестр:	**2**
	Всього за рік:	**2**

6. Теми практичних, семінарських занять

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Специфіка сучасних демографічно-міграційних процесів в Україні		
1	**Тема 1.** Міграційні процеси в Україні: історичний огляд. Сучасний стан міграційних процесів в Україні	2
	Разом І семестр:	**2**
	Всього за рік:	**2**

7. Самостійна робота

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин

Кредит 1. Специфіка сучасних демографічно-міграційних процесів в Україні		
1	**Тема 1.** Передумови та причини міграційних процесів в Україні в історичній ретроспективі	12
2	**Тема 2.** Перспективи міграційних процесів в Україні	14
	Разом І семестр:	**26**
	Всього:	**26**

8. Індивідуальне науково-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання складається з двох напрямів :

І – підготовка доповіді з висвітленням проблем «Новітньої історії країн Європи та Америки» (для студентів ДФН).

ІІ – підготовка та захист контрольної роботи з висвітленням проблем «Новітньої історії країн Європи та Америки» (для студентів ЗФН).

Основне завдання цього виду діяльності – навчити студентів самостійно проводити наукові дослідження, аналізувати, закріплювати й узагальнювати набуті знання, застосовувати їх для комплексного вирішення конкретних практичних завдань і обґрунтування прийнятих рішень.

Загальні вимоги до виконання індивідуального завдання:

а) при усних відповідях:

1) повнота розкриття питання;

2) логіка викладення, культура мови;

3) впевненість, емоційність, аргументованість;

4) використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників,журналів, інших періодичних видань тощо);

5) аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки.

б) при виконанні письмових завдань, контрольних робіт, опрацюванні питань для самостійної роботи:

1) повнота, правильність розкриття питання;

2) цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати і формулювати висновки;

3) акуратність оформлення письмової роботи;

4) підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки, технічних засобів.

в) при виконанні завдань додаткової самостійної роботи:

1) сучасність, актуальність, вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, виявляти проблеми та розв'язувати їх, самостійність у виконанні робіт і оцінних суджень.

2) активність під час проведення занять;

3) бажання поліпшити результати в навчанні;

4) своєчасність подання звітів, матеріалів, виконання поставлених завдань тощо.

Тематика індивідуальних науково-дослідних завдань

1. Міграція як феномен розвитку суспільства

2. Основні етапи міграційних потоків до Західної Європи.Причини і наслідки

3. Соціально-економічні аспекти міграційних процесів у Західній Європі

4. Офіційна трудова міграція

5. Неофіційна легальна міграція

6.Успішна нелегальна міграція

7. Міграція жертв злочинних угруповань

8. Хроніка найбільших міграцій в історії України

9. Масові переселення селян із України на Далекий Схід у другій половині XIX століття

10. Еміграційні потоки із України у 1919-1939 рр.

11. Депортація кримських татар під час Другої світової війни

12. Причини та передумови зміни українцями місця проживання

13. Вплив міграції на динаміку чисельності та структуру населення

14. Сучасні тенденції міграційних процесів

15. Вплив міграцій на освітній рівень населення та інтелектуальний потенціал нації

16. Проблеми повернення та розселення представників раніше депортованих народів

17. Расовий та релігійний склад населення

18. Прогнозування міграційної ситуації в Україні

19. Гіпотези перспективних тенденцій міграцій населення до 2050 року

20. Міжнародний досвід регулювання міграцій та стан міграційної політики в Україні

9. Форми роботи та критерії оцінювання

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Форми поточного та підсумкового контролю.Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів із дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (КР). Поточне оцінювання (індивідуальне, групове і фронтальне опитування, самостійна робота, самоконтроль). Завданням поточного контролю є систематична

перевірка розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних, лабораторних робіт, уміння самостійно опрацьовувати тексти, складання конспекту рекомендованої літератури, написання і захист реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (КР, залік) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу модуля.

Критерії оцінювання відповідей на практичних заняттях:

Студенту виставляється відмінно якщо він вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Студенту виставляється дуже добре якщо він володіє навчальним матеріалом, здатний його аналізувати, але допускає несуттєві неточності при викладенні та порівнянні.

Студенту виставляється добре якщо він володіє певним обсягом матеріалу хоча допускає несуттєві неточності при його аналізі та не має достатніх знань та вмінь для формулювання висновків.

Студенту виставляється достатньо якщо він володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, уміє використовувати знання в стандартних ситуаціях.

Студенту виставляється мінімальний задовільно якщо він володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно.

Оцінка *за виконання індивідуального науково-дослідного завдання, завдань самостійної роботи*виставляється з урахуванням таких параметрів:

Кількість балів у кінці **семестру** повинна складати 100 балів (за 1кредит), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

10. Відповідний розподіл балів, які отримують студенти за 1 крд.

Поточне оцінювання та самостійна робота				КР	Накопичувальні бали (сума)
Кредит 1					
Т1 80	-	-	-	20	100

***Примітка.** Коефіцієнт для іспиту – 0,6. Іспит оцінюється в 40 б.

11. Засоби дігностики

Засобами діагностики та методами демонстрування результатів навчання є: завдання до практичних занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи (зокрема есе, реферати), презентації результатів досліджень, тестові завдання, контрольні роботи.

12. Методи навчання

Усний виклад матеріалу: наукова розповідь, спрямована на аналіз фактичного матеріалу;пояснення − вербальний метод навчання, за допомогою якого розкривається сутність певного явища, закону, процесу; проблемне навчання, робота з підручником та додатковими джерелами, спостереження над усним мовленням, спостереження над мовним матеріалом, порівняльний аналіз, виразне читання текстів; ілюстрація − метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх символічному зображенні (малюнки, схеми, графіки та ін.).

13. Рекомендована література

Базова

1. Волков Ю. Г., Мостовая И. В. Социология. – М . 1998.

2. Зборовский Г. Е, Орлов Г. П. Введение в социологию - Екатеринбург, 1992.

3. Кравченко А. И. Социология. – Екатеринбург, 2001.

4. Кравченко А. И. Введение в социологию. – М., 1995.

5. Курганов С. И., Кравченко А. И. Социология для юристов. – М.. 1999.

6. Лукашевич Н. П., Туленков Н. В. Введение в социологию. – М., 1996.

7. Лукашевич Н. П., Туленков Н. В. Социология. – К., 1998.

8. Основы социологии. Хрестоматия. Уч. пос. для студентов // Сост. Астахова В. И. и др. – Харьков, 1997.

9. Павлюченко П. П., Литвиненко Д. А. Соціологія. – К ., 2002.

10. Проблеми розвитку соціології на сучасному етапі. (Теоретичні та методологічні питання). –К., 1994.

11. Піча В. М. Соціологія. – К., 1999.

12. Радугин А. А., Радугин А. К Социология (Курс лекций). – М., 1996.

13. Рабочая книга социолога. – М., 1983. Система социологического знания. – К., 1995.

14. Социология: наука об обществе / Уч. пособ. Под общ. ред. проф. В. П. Андрющенко, Н. И. Гэрлача. – Харьков, 1997.

15. Соціологія / За заг. ред. проф. В. П. Андрющенка, М. І. Горлача - Київ - Харків, 1998.

16. Соціологія / За ред. проф. Городяненка В. Т. – К., 1999.

17. Социология / Под ред. Г. Осипова. – М., 1990.

18. Социология / Под ред. проф. Б. Н. Лавриненко - М , 2000.

19. Социология / Под ред. проф. Курбатова В. И. – Ростов-на-Дону, 1998.

20. Социология. Основы общей теории / Под общ. ред. Г. Осипова . – М., 1996.

21. Соціологія / За заг. ред. д. с. н. О. С. Макеєва. – К., 1999.

22. Смелзер Н. Социология. – М., 1994.

23. Социология / Под ред. проф. Е. Тадевосяна. – М., 1995.

24. Соціологія. Курс лекцій / За ред. Пічі В. М. – К., 1996.

25. Фролов С. С. Социология. – М., 1999.

26. Щепанский Я. Элементарные понятия социологии. - М., 1969.

27. Якуба О. О. Соціологія. –Харків, 1996.

28. Краткий словарь по социологии. – М., 1989.

29. Социологический справочник / Под общей ред. Воловича В. И. - К.,

1990.

30. Социологический словарь. – Минск, 1991.

31. Социология: Словарь-справочник. – М., 1990. – Т. 1-2 .

32. Белых Е. Я, Вернеенко Г. П. Социальная структура и социальные изменения в современном обществе. – М., 1993.

33. Прибиткова І. Сучасні міграційні процеси // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1999, № 1.

34. Прибиткова І. Демографічний розвиток України в 90-х роках // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000, № 3.

35. Рейзма Я. Информационный анализ социальных процессов. – М., 1982.

36. Социальные процессы и управление. – Горький: ГГУ, 1982.

37. Штомпка П. Социология социальных изменений. – М., 1996.

Допоміжна

1. Малиновська О. Україна і світ: Характер і напрямки еміграцій // Відродження. – 1999. - № 3. - С. 13-17.

2. Прибиткова І. М. Основи демографії: Посібник для студ. ВНЗ. – К.: АртЕК, 1997. – С. 231-235.

3. Про імміграцію: Закон України, 7 червня 2001р. // Офіц. вісник України. – 2001. - № 27. – С. 1-8.

4. Романюк М. Міграції населення України // Економіка України. – 1999. - № 9. – С. 38-44.

5. Стасюк М., Крюковський. Вплив міграційних процесів на основні демографічні показники в Україні // Україна: аспекти праці. – 2004. - № 5. – С. 40-45.

6. Яворська В., Куделіна С. Історичний огляд міграційних процесів в Україні // Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. - Випуск 2 (14). - С. 104-111.

7. Куртяк Г.Я. Міжнародна політика та міжнародні відносини в

сучасному світі: Навч. посіб. для студ. техн. вузів. - Вінниця: ВДТУ, 2006. – 60 с.

8. Галкина В.А., Маруев С.А. Мировая экономика и международные экономические отношения: Учебно-практ. пособ. для дистанционного обучения. – М., 2006. – 108 с.

9. Герасимчук З.В., Горбач Л.М. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. - Луцьк: Надстир'я, 2001. – 328 с.

10. Дахно І. І., Бовтрук Ю.А. Міжнародна економіка: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2002. – 216 с.

11. Дещинський Л.Є., Панюк А.В. Міжнародні відносини України: історія і сучасність. - Л.: Видавництво Національного ун-ту "Львівська політехніка", 2007. – 424 с.

12. Зернецька О.В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини. - К.: Освіта, 2006. – 352 с.

13. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини. – 4. вид., стер. – К: Знання-Прес, 2005. – 407с.

14. Лазебник Л.Л. Міжнародна економіка: Курс лекцій: Навч. посібник. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2006. – 218 с.

15. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.

16. Румянцев А.П., Климко Г.Н., Рокоча В.В., Савчук В.І., Дідківський М.І. Міжнародна економіка. – К.: Знання-Прес, 2006. – 448 с.

17. Савельєв Є. В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів: Підручник. - Т.: Економічна думка, 2006. – 496 с.

18. Філіпенко А.С., Будкін В.С., Веклич О.О., Годун С.Д., Дудченко М. А. Світова економіка: Підручник. – К.: Либідь, 2006. – 582 с.

19. Черевань В.П., Румянцев А.П., Романенко Л.Ф. Міжнародна економічна діяльність: Навч. посіб. – К.: Слово, 2005. – 278 с.

20. Шевчук В.О. Міжнародна економіка: теорія і практика. – Л.:

Каменяр, 2003. – 719 с.

21. Катеренчук М. Динаміка розвитку імміграційного законодавства США / Право України. – 2006. – № 4. – С. 14-16.

22. Міграційні процеси у сучасному світі: світовий, регіональний, національний виміри (потенційний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика) // Енциклопедія / За ред. Ю. Римаренка. – К., 2006. – С. 20-21.

23. Діяльність Прикордонних військ України з протидії нелегальній міграції за 2006 р.: – Аналіт. довід., 2007. – 218 с.

24. Траверсе Т. Транскордонні контакти громадян України // Політичний менеджмент. – 2005. – № 2 (11). – С.180-182.

25. Кирчів А. Трудова міграція і національна безпека України // Доповідь на „круглому столі‖ 7 жовтня 2004 р., Львів, Дзеркальний зал ЛНУ ім. І.Франка.

26. Лапшина І.А. Особливості міжнародної міграції робочої сили в умовах формування економіки України // Формування ринкової економіки в Україні: Зб. наук. пр. ЛНУ ім. І. Франка. – Вип.VI. – Львів: Інтереко, 2002. – С. 417-423.

27. Лапшина І.А., Мокій А.І., Семів С.Р. Методологічні засади та методичні аспекти оцінки соціально-економічного ефекту та обґрунтування пріоритетів трансформації суспільно-економічних відносин у контексті зовнішньоекономічної інтеграції України // Зовнішня торгівля: проблеми та перспективи: Зб. наук. пр. - Вип. IV. Ч.2. – К.: УАЗТ, 2002. – С. 17-26.

28. Лапшина І.А. Вплив міжнародної міграції на активізацію регіональної політики ринку праці // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Механізми регулювання регіонального ринку праці: Зб. наук. пр. – Вип. XXXIV. – Львів: ІРД НАН України, 2002. – С. 306-315.

14. Інформаційні ресурси

http://www.pravo.vuzlib.su/book_z190_page_5.html

http://nauka.zinet.info/20/palagnyuk-o.php

http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-18/14.pdf

http://ir.nmu.org.ua/jspui/bitstream/123456789/147689/1/156-159.pdf

http://politics.chdu.edu.ua/article/view/27714

http://www.ipiend.gov.ua/uploads/nz/nz_78/biloshytskyi_suchasna.pdf

http://eprints.cdu.edu.ua/175/1/%D0%9A%D1%83%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B7%D0%B0_%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82.pdf

6. Засоби діагностики навчальних досягнень студентів

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з дисципліни «Міграційні процеси: теорія, історія, сучасність» здійснюється на основі результатів проведення поточного, кредитного (тематичного) і підсумкового оцінювання знань.

Об'єктом рейтингового оцінювання знань студентів є програмний матеріал з дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю.

Поточне оцінювання здійснюється у процесі проведення занять. Його основним завданням є встановлення й оцінювання рівнів розуміння і первинного засвоєння окремих елементів кредиту, встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх занять, закріплення знань, умінь і навичок.

Формами поточного оцінювання є індивідуальне і фронтальне опитування студентів, робота на семінарських заняттях, виконання студентами різних видів письмових робіт.

Кредитному оцінюванню навчальних досягнень підлягають основні результати вивчення студентами змісту тематики кредита, з урахуванням результатів контрольної роботи, поточної успішності, виконання нормативів, додаткової самостійної роботи (підготовка та презентація рефератів, кросвордів, інформаційних бюлетенів, виконання завдань з розвитку та

удосконалення навчально-матеріальної бази, і т. ін.) та навчальної активності студентів.

Оцінка за кредит є сума результатів контрольної роботи і середня арифметична рейтингових балів з кожного навчального кредиту.

Завданням *підсумкового контролю* є перевірка глибини засвоєння студентами програмного матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами, здатність використання набутих знань.

Студенту ставиться «зараховано» з вивчення дисципліни за умови, що за результатами семестрового оцінювання знань він отримав 50 і більше балів за кредит.

Якщо за результатами семестрового оцінювання знань студент отримав менше 50 балів за кредит, дисципліна йому не зараховується й розглядається як академічна заборгованість.

Критерії оцінювання:

а) при усних відповідях:

- цілісність, правильність і повнота розкриття питання;
- логіка викладення, культура мови;
- впевненість та аргументованість;
- уміння використовувати положення історичних карт, плакатів, схем;
- використання основної і додаткової літератури;
- аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки.

б) при виконанні письмових завдань, контрольних робіт, опрацюванні питань для самостійної роботи:

- повнота, правильність розкриття питання;
- цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати і формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи;
- підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки, технічних засобів.

в) при виконанні завдань додаткової самостійної роботи:

- сучасність, актуальність, вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, виявляти проблеми та розв'язувати їх, самостійність у виконанні робіт і оцінних суджень.

г) активність:

- активність під час проведення занять;
- бажання поліпшити результати в навчанні;
- своєчасність подання звітів, матеріалів, виконання поставлених завдань тощо.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання та самостійна робота				КР	Накопичувальні бали (сума)
Кредит 1					
Т1 80	-	-	-	20	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5 (відмінно) / зараховано
B	80-89	4 (добре)	4 (добре) / зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3 (задовільно) / зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	не зараховано

7. Конспект лекцій з дисципліни

Тематика лекцій

Тема 1. Міграційні процеси в Україні: історичний огляд. Сучасний стан міграційних процесів в Україні

Соціальні дослідження закономірностей міграційних рухів населення

на різних етапах розвитку суспільства (від індустріального (аграрного) до постіндустріального) виявили відмінності в інтенсивності й напрямках цих рухів. Була сформульована так звана концепція "міграційного переходу". Згідно з нею, внаслідок у соціальному та економічному розвитку в міграції спостерігається п'ять етапів.

Міграції суттєво впливають на геодемографічну ситуацію. Вони тісно взаємозв'язані з відтворенням населення. "Міграційна рухливість детермінована певними подіями життєвого циклу людини, наприклад, закінченням навчального закладу, початком або завершенням трудової діяльності, служби в армії тощо.

Демографічний цикл - укладання шлюбу, народження дітей, припинення шлюбу та інші події - становить важливу частину життєвого циклу. Тому демографічні параметри - статевовікова структура, шлюбний стан, кількість дітей у сім'ї та їхній вік - помітно впливають на міграційні процеси, вони є одним з істотних критеріїв виокремлення груп населення у вивченні міграцій".

Освоєння колись неозорих просторів Російської імперії супроводжувалося масовими переселеннями українців за межі України. За 1891-1900 роки переселенці з України становили 36% усіх внутрішніх мігрантів імперії, у 1901-1910 роках їхня частка зросла до 49% і досягла 60% у роки перед Першою світовою війною. За період з 1896 по 1914 рік з 9-ти українських губерній за Урал переселилися 1,6 млн. осіб. З них 23% виїхали з Полтавщини, 17% - з Чернігівщини, 12% - з Київщини, 9% - з Херсонщини, 7% - з Таврії, 4, 5% - з Поділля, 4% - з Волині. У цей самий час почалася активна еміграція населення із західноукраїнських земель за океан, яка становила, з 1895 до 1913 року виїхало 413 тис. осіб.

Особливо значних розмірів набула українська міграція у радянський період. Насильницька колективізація 1929-1930 років супроводжувалася виселенням за межі України близько мільйона осіб; майже два мільйони людей були евакуйовані у роки війни у східні регіони СРСР. У повоєнний

період великого розмаху набули переселення людей з України до Середньої Азії та Сибіру.

Обмін населенням між Україною та іншими республіками колишнього СРСР, за винятком кількох останніх років, характеризувався усталеністю міграційних потоків і постійністю географії міграційних зв'язків. Головним партнером України щодо міграційного обміну всі ці роки була Росія, у першу чергу - Уральський, Центрально Чорноземний, Північнокавказький, Північно-Західний та Східносибірський регіони. Українська молодь брала активну участь в освоєнні цілини в Казахстані, виїжджала за комсомольськими закликами на гідроенергетичні будови в Сибіру, на спорудження Байкало-Амурської магістралі, промислові новобудови в країнах Балтії. Водночас Україна приймала переселенців з інших республік СРСР: частка міжреспубліканської міграції в прирості її населення впродовж трьох десятиріч становила близько 25%.

За часів автократичного режиму, що намагався звести до мінімуму

контакти громадян із зовнішнім світом, відгородитися від нього "залізною завісою", все ж не вдалося повністю припинити еміграцію. Люди виїжджали нелегально, використовуючи для цього відрядження чи туристичні подорожі, інколи свідомо порушували кордон, а потім зверталися до властей країни призначення з проханням про політичний притулок або ж шукали шляхів потрапити в єдиний можливий легальний канал виїзду - внаслідок об'єднання сімей. Оскільки близьких родичів за кордоном мали здебільшого представники окремих національних груп (євреї, німці, греки, вірмени), еміграція з України, як зрештою і з усієї території СРСР, мала, передусім, етнічний характер.

Цьому сприяла також позиція урядів Ізраїлю та Німеччини, що гарантували в'їзд і облаштування представників відповідних етносів, діяльність добре організованих і впливових єврейської, вірменської та інших діаспор.

Помітно збільшилася етнічна еміграція у 70-ті роки XX ст. Під тиском світової громадськості радянський уряд був змушений дещо послабити еміграційні заборони. Якщо за період після закінчення Другої світової війни і до 1970 року з України до Ізраїлю виїхало трохи більше двох тисяч осіб, то у 70-ті роки - майже 81 тис., причому 2/3 з них - у 1975-1979 роках. Серед єврейської еміграції з СРСР громадяни України порівняно з представниками інших республік СРСР займали значне місце. Це сталося внаслідок географічної близькості до кордону, а також того, що в Україні мешкає численна єврейська національна меншина, яка прагне до збереження сімейних зв'язків.

Міграція євреїв мала для України відчутні наслідки як за обсягом, так і за якісним складом. Серед дорослих емігрантів до Ізраїлю кожний четвертий мав вищу освіту. Тільки за 1980 рік з України виїхало 67 інженерів, 40 лікарів, 57 викладачів вищих шкіл, а також юристи, музиканти, художники, інші висококваліфіковані фахівці. Разом з батьками на постійне місце проживання за кордон виїжджала значна кількість дітей (приблизно чверть мігрантів). Це

негативно впливало на віковий, професійно-кваліфікаційний склад єврейської національної меншини в Україні. Загалом, внаслідок еміграції, а також зумовлених нею несприятливих демографічних тенденцій, кількість громадян єврейської національності в Україні за період від 1970 до 1979 рр. зменшилася майже на 150 тис. осіб, або на 18,3%.

Не такою масовою, однак досить інтенсивною, була еміграція з України громадян німецького походження. За переписом населення 1979 р. в Україні проживало 34,1 тис. німців. За даними відділів віз і реєстрації МВС, у 70-і роки дозвіл на виїзд для постійного проживання за кордон отримало майже 3 тис. німців, тобто емігрував майже кожний десятий представник німецької національної меншини.

У роки державної незалежності України характер, склад та спрямованість внутрішніх і зовнішніх міграційних потоків у зв'язку з трансформацією суспільно-економічних відносин, демократизацією суспільного життя, спрощеністю виїзду за кордон та зміни місця

проживання, економічною кризою та падінням життєвого рівня населення зазнали суттєвих змін і набули нового значення. Для сучасних міграцій населення України характерною є зміна як спрямованості, так й інтенсивності міграційних потоків.

Сучасна демографічна ситуація в Україні підпадає під назву ―катастрофічна депопуляція‖. Адже упродовж багатьох років смертність в Україні перевищує народжуваність. У зв'язку з цим достатньо навести той факт, що, належачи до 30-ти країн світу з найчисленнішим населенням, Україна єдина серед них, починаючи з 1980 р., не збільшила, а зменшила чисельність свого населення.

Цей процес не припиняється: населення нашої країни дедалі скорочується. Так, якщо за результатами Всеукраїнського перепису населення у грудні 2001 р. населення України становило 48, 9 млн осіб, то згідно з даними Державного комітету статистики України, станом на 1 жовтня 2010 р., чисельність населення України становила вже 45, 8 млн осіб. За січень-вересень 2010 р. народилося 373,6 тис. дітей, померло 525,9 тис. осіб. Природне скорочення склало 152,3 тис. осіб. ―Згідно з даними Демографічного звіту ООН за 2007 р., в Україні зафіксовано найнижчий у світі природний приріст населення... Україна на одному з перших місць у Європі за смертністю, до того ж ... з 1950 р. в Україні кількість людей віком понад 60 років зросла вдвічі. ... Якщо ситуація кардинально не зміниться, то вже у 2030 р. українців буде 39 млн‖.

На додаток до означених велетенських демографічних небезпек Україна потерпає від постійного зростання еміграції людей працездатного віку, що відчутно погіршує ситуацію на вітчизняному ринку праці та економічне становище країни. Це при тому, що сучасна трудова еміграція з України не є результатом перенаселення у сільській місцевості і нестачі внаслідок цього вільних для оброблення земель. Щоправда, був час, коли чинник перенаселення таки діяв в Україні, але – більше ніж сто років тому, на межі XIX-XX ст. Причому він діяв так, що вже ―в останні роки існування

Російської імперії українці посідали третє місце серед етносів цієї держави за кількістю вибулих до Нового світу (після євреїв та поляків)‖.

Однак звернімося до визначень-констатацій відомого сучасного англійського соціолога Ентоні Гідденса: ―Імміграція (в'їзд людей у країну для постійного проживання) і еміграція (процес, у ході якого люди залишають одну країну, щоби оселитися в іншій), коли вони сполучаються, то створюють моделі глобальної міграції, що з'єднують країни, звідки виїжджають мігранти, із країнами, до яких вони прямують‖. На нашу думку, така констатація є вельми загальною і більш прийнятною для випадку, коли дослідник перебуває в умовах, скажімо, Англії, яка вже давно, принаймні з часів освоєння Нового Світу, не знає, що таке масова еміграція. Стосовно ж сучасної України прийнятнішими були б констатації, у яких відбивалися б власне українські специфічні міграційні реалії. А ці реалії такі, що вони радше підпадають під умовне визначення ―міграційний феномен сполучених

посудин ‖.

Передусім маємо на увазі з'єднуючий ланцюжок, дещо довший за той, про який пише Е. Гідденс. Адже реалізація проекту під назвою ―Незалежна Україна‖ призвела до того, що, з одного боку, населення України скоротилося (порівняно з 1989 р., коли було зафіксовано 52 млн жителів) на 6 млн осіб; водночас, з другого боку, за кордоном на сьогодні, як зазначалося, перебуває за різними даними від 5-ти до 7-ми млн трудових емігрантів-українців. З третього боку, ―вивільнений життєвий простір‖ України у співвідношенні майже 1 : 1 заповнюють іммігранти-іноземці. Так, у 2005 р. Україна прийняла 6,8 млн іммігрантів.

Отже, через сьогоднішню Україну протягаються ланцюжки, які з'єднують країни Азії і Африки, з яких виїжджають мігранти в напрямку України, із країнами, скажімо, Європи, до яких прямують українці внаслідок економічного ―витискування‖ їх з власних земель, що вивільняються ними під афро-азійських іммігрантів. Один із таких ланцюжків може виглядати, наприклад, так: В'єтнам – Україна – Португалія. Саме сукупність таких ланцюжків й називається ―міграційним феноменом сполучених посудин‖.

Як відомо, в умовах сьогодення така ситуація не спостерігається в жодній країні Західної, Південної або Центральної Європи. Отже, є всі підстави констатувати, що загальносвітові міграційні процеси, здійснюючися як один із виявів глобалізації, зокрема для України постають як еміграційно-імміграційна проблема. Тому досвід західніших від України країн, які такої проблеми не мають, постає для України як не зовсім показовий.

Міграційна ситуація в Україні є не ординарною, а радше унікальною. Україну робить водночас і реципієнтом, і донором щодо трудової міграції, гадаємо, та обставина, що вона (Україна) зазнає руйнації, будучи початково (у 1991 р.) країною із досить високим рівнем технічної озброєності, інтелектуального і наукового потенціалу, загальної культури і освіти населення тощо. Україна є не слаборозвиненою країною, а країною із вкрай

низьким рівнем політичних свобод, соціальної захищеності трудящих та економічної справедливості. Тому не випадково ―основною причиною виїзду за кордон 6 із 10 мігрантів назвали низький рівень оплати за відповідну роботу в Україні‖.

Окрім всього, Україна є також транзитною територією для вихідців із слаборозвинених країн Азії та Африки, які прямують до Західної і Центральної Європи. Тобто проект ―Незалежна Україна‖ має чітко виражене еміграційно-транзитерно- імміграційне забарвлення. Таке його бачення значно підсилюється і закріплюється реадмісією, яка є наслідком реагування Заходу на явище нелегальної трудової імміграції, від якої сьогодні потерпають усі країни-реципієнти Західної, Південної і Центральної Європи і яка, втім, є не такою вже й стихійною, як могло б здатися на перший погляд. Цей процес є досить організованим. Як зауважує Е. Гідденс, ―операції з іммігрантами-нелегалами перетворилися на одну з таких галузей організованої злочинності у Європі, яка розвивається найшвидше‖. При цьому ―щорічно до країн ЄС контрабандою ввозиться 400000 осіб‖ .

Про що ж йдеться? Насамперед про те, що природною реакцією на посилення нелегального імміграційного тиску є прийняття тими країнами Європейського Союзу, які найбільше його відчувають, спеціальних імміграційних законів та укладення відповідних міжнародних угод. При цьому основним в імміграційній політиці країн ЄС є власні інтереси і передусім – збереження національної ідентичності.

Маємо зазначити, що свою проблему нелегальної імміграції країни ЄС вирішили з Україною майже на капітулятивному для нашої країни рівні, а саме: 27 жовтня 2006 р. у Гельсінкі Президент України Віктор Ющенко та тодішній міністр закордонних справ Борис Тарасюк парафували, тобто попередньо підписали на саміті ―Україна-ЄС‖ Угоду про так звану реадмісію, згідно з якою наша держава зобов'язалась приймати назад від країн ЄС тих нелегальних іммігрантів, які перетнули українські західні кордони, прямуючи транзитом до країн ЄС. (До речі, однією з основних причин того, що Україна по відношенню до країн ЄС постає як чи не основна країна-транзитер нелегальних іммігрантів переважно з країн, що розвиваються, є так звана ―прозорість‖ східних кордонів України). 18 червня 2007 р. в Люксембурзі тодішній міністр закордонних справ Арсеній Яценюк підписав цю Угоду остаточно. 15 січня 2008 р. Верховна Рада ратифікувала Угоду про реадмісію 226 голосами ―за‖. Дата початку дії означеної угоди – 1 січня 2010 р.

Зрозуміло, що у розглянутій ситуації ЄС значною мірою вирішує свою проблему нелегальної імміграції за рахунок України, яка, підписавши таку угоду, діяла всупереч своїм національним інтересам, зокрема (на відміну від країн ЄС) всупереч завданням захисту української політико-національної ідентичності. До того ж є певність, що країни ЄС повертатимуть за цією угодою тільки тих ―нелегалів‖, які їм не потрібні. Відтак Україна отримуватиме назад баласт Європи, що осідатиме в ній (в Україні) як у донній частині ―міграційних сполучених посудин‖.

8. Комплекс завдань для поточного контролю знань

РКР

1 варіант

1. Міграція як феномен розвитку суспільства.

2. Масові переселення селян із України на Далекий Схід у другій половині XIX століття.

2 варіант

1. Офіційна трудова міграція.

2. Депортація кримських татар під час Другої світової війни.

3 варіант

1. Вплив міграції на динаміку чисельності та структуру населення.

2. Еміграційні потоки із України у 1919-1939 рр.

4 варіант

1. Вплив міграцій на освітній рівень населення та інтелектуальний потенціал нації.

2. Проблеми повернення та розселення представників раніше депортованих народів.

9. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять

Інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять

Семінари проводяться з основних та найбільш складних тем або розділів навчальної програми.

Мета семінару - поглибити та закріпити теоретичні знання, отримані на лекціях, групових заняттях та в процесі самостійної роботи над навчальною і науковою літературою, а також прищеплювати студентам навички

самостійного пошуку, удосконалення, узагальнення та викладу матеріалу в усній формі. На семінари необхідно виносити основні питання теми, які потребують обґрунтування та розуміння. Учбові питання семінару не повинні дублювати питання лекцій, а теоретично мають поглиблювати тему, спрямовуючи студентів на творчу роботу з рекомендованою літературою, Як правило, семінарське заняття береться не більше, ніж 4-6 важливих (проблемних) питання. Розраховуючи час, доцільно визначити на реферат до 15 хвилин, на виступи - до 10 хвилин. У завданні до семінару подається більша кількість питань, ніж планується розібрати на занятті. Воно повинно видаватися студентам не пізніше дня прочитання лекції (циклу лекцій). У завданні відображаються: тема семінару та час, який на нього відводиться; учбові питання, які виносяться на заняття; теми рефератів, список додаткової та основної літератури; завдання для самостійної роботи; методичні рекомендації для підготовки до занять.

Під час розробки завдань для семінару викладач повинен запобігати постановці таких питань, на які є готові відповіді у статутах і підручниках, Основу методики проведення семінару повинна складати творча дискусія за активною участю всієї навчальної групи, аналіз проблем та пошук шляхів їх вирішення, У вступі, протягом 5-7 хвилин, викладач дає тему та мету заняття, обґрунтовує актуальність, значення теми, доповідає про вимоги основних документів до питань, що вивчаються, оголошує порядок проведення семінару.

Розгляд питань може починатися з заслуховування реферату та його обговорення. Питання, які розглядаються на семінарі ставляться, як правило, перед усіма студентами. Показником методичної майстерності на семінарах є вміння викликати дискусію та керувати нею, досягати обґрунтування студентами відповіді, її зв'язку з розв'язуванням практичних завдань. Інтенсифікація заняття, творча, активна робота кожного студента забезпечується: уникненням шаблонності методики; постановкою додаткових питань, які дозволяють упевнитися в глибині засвоєння матеріалу, уточненням розуміння студентами зв'язку питань, що

вивчаються, з практикою; підведенням підсумків виступів у формі, яка викликає діяльне зацікавлення й інтерес студентів і яка спонукає до участі в обговоренні.

Під час семінару повинні створюватися проблемні ситуації, які вирішуються зусиллями викладача та студентів при їх максимальній самостійності. Під час обговорення слід регламентувати виступи, доцільно пропонувати доповідачам обговорювати не тільки зміст питань, а й методичну майстерність, ораторське мистецтво товаришів. Не слід дозволяти читати доповідь по написаному. На кожне обговорене питання викладач повинен зробити ґрунтовний висновок, використовуючи, якщо доцільно, дошку, звернути увагу на позитивне та помилки, прагнучи до розуміння питань всіма студентами групи.

ПІДГОТОВКА ДО СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

Важливою складовою університетської освіти є семінарські заняття – форма навчального заняття, при якій викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Основне завдання семінарських занять з методики навчання історії полягає у обговоренні й засвоєнні закономірностей процесу навчання історії, оволодінні культурою наукового аналізу методичних проблем, тобто сукупністю сучасних принципів, методів, прийомів та технологій навчання історії.

Під час підготовки до семінарських занять студенти повинні опанувати прийоми та методи самостійної роботи з джерелами інформації, засвоїти навички дослідної роботи.

Саме семінарське заняття в повній мірі сприяє розвитку пізнавальної діяльності і самостійності студента, є одним з ефективних засобів активізації самостійної роботи студентів.

Воно може проводитися у традиційній формі та з використанням інтерактивних технологій і методів навчання. На семінарі проводиться

обговорення студентами питань з попередньо визначених тем робочою навчальною програмою.

При підготовці до семінару студент не лише закріплює свої знання, але й розширює, поглиблює їх, навчається творчо мислити.

Якісна підготовка до семінарського заняття передбачає:

- врахування методичних вказівок викладача щодо виду та форми проведення семінару;
- вивчення плану семінарського заняття, що означає усвідомлення суті основних питань заняття;
- ознайомлення зі списком літератури;
- опрацювання основних термінів, понять, категорій, персоналій, хронології до теми;
- ознайомлення із завданнями для самоперевірки знань, ведення дискусії, можливими темами рефератів;
- опрацювання конспекту лекції з даної теми;
- написання тез відповідей на поставлені питання;
- опрацювання відповідних джерел, розділів підручників та допоміжної літератури.

На семінарські заняття студенти повинні приходити з конспектом лекцій, планом-конспектом (тезами) свого виступу, опрацьованими термінами, поняттями, категоріями з теми, конспектом інформаційних джерел, рефератом (при необхідності). На семінарі кожен студент повинен уважно слухати виступи товаришів і бути готовим доповнити відповідь або виступити з власною.

Як опрацювати матеріал підручника:

1. Відкрийте зміст в кінці/на початку підручника і визначте, з яких розділів (підрозділів, глав тощо) він складається. Знайдіть необхідний розділ, тему, параграф.

2. Зверніть увагу, що кожний параграф поділений на пункти. У кожному пункті розглядається окреме питання. Знайдіть необхідний пункт (пункти).

3. Зверніть увагу, що головне в тексті може виділятися напівжирним шрифтом, напівжирним курсивом або курсивом, може бути підкресленим.

6. Якщо вам трапляються незнайомі слова, терміни — знайдіть їх визначення в словнику (довіднику, енциклопедії тощо) або запитайте у викладача.

7. Розгляньте ілюстрації, схеми, таблиці тощо, які стосуються параграфу, пов'яжіть їх зі змістом тексту. Вони допоможуть вам краще зрозуміти матеріал.

8. Прочитайте додатковий матеріал до параграфу. Він доповнить ваші знання з даної теми.

9. Дайте усну відповідь на запитання до параграфу. Вони допоможуть глибше зрозуміти і краще запам'ятати вивчений матеріал.

10. У кінці кожного розділу можуть подаватися висновки, в яких узагальнено його зміст. Це допоможе зосередити Вашу увагу на головному.

Працюючи з науковою літературою, користуйтеся такими правилами роботи з джерелом інформації:

1) здійсніть попередній огляд матеріалу: ознайомтесь із обсягом та проблематикою, структурними частинами;
2) сформулюйте запитання до джерела: дуже часто проста трансформація назви дає можливість сформулювати адекватні запитання;
3) прочитайте текст, шукаючи відповіді на сформульовані запитання;
4) осмисліть прочитане, тобто встановіть зв’язки між новою інформацією і тією, що вже відома, спробуйте підібрати приклади до нових ідей;
5) перекажіть основний матеріал, відповідаючи на запитання, що були сформульовані перед читанням;
6) зробіть підсумковий огляд, пригадайте основні ідеї тексту та чітко сформулюйте відповіді на запитання.

Робота над складанням плану-конспекту та плану доповіді потребує ретельної праці з боку студента, вимагаючи залучення певних прийомів обробки інформації. Осмислене навчання потребує використання

систематичних процесів для кодування та зберігання інформації у довготривалій пам’яті і для вилучення її звідти. Ці процеси називаються "метакогнітивними", тому що вони представляють собою способи набуття думок, а не самі думки.

До таких способів відносяться: резюмування (узагальнення); уточнення (конкретизація); схематизація та організація. Резюмування – це спосіб вилучення основної ідеї частини або цілого тексту. Уточнення є протилежним процесом, оскільки збагачує абстрактне положення конкретними прикладами, ілюстраціями, кресленням, аналогією та ін. Схематизація уявляє собою рамки або код для структурування інформації для того, щоб її можна було і зрозуміти, і зберегти у пам’яті. Організація як метакогнітивний процес передбачає надання матеріалу певної структури, а не знаходження вже існуючої структури у самому матеріалі.

Потужним засобом засвоєння навчального матеріалу виступають графічні систематизатори (інколи їх називають "понятійними схемами") – це просторові побудови, що вимагають від читача виявлення глибинної структури матеріалу, що вивчається. Інколи найкращим способом зрозуміти певну тему є представлення інформації у вигляді лінійної послідовності. Цей спосіб слід використовувати, коли структура поданої інформації наближається до лінійної. Наприклад, формування умінь здійснюється у певній послідовності: 1) інформація про новий спосіб діяльності (мета та порядок дій); 2) виконання вчителем разом з студентами нового способу діяльності; 3) самостійне виконання учнями нового способу діяльності; 4) систематичне тренування. Цей алгоритм діяльності вчителя є не що інше, як ряд подій, що слідують одна за одною в суворо упорядкованій часовій послідовності. Просте лінійне представлення цих подій адекватно відбиває усю необхідну інформацію: Інформація про новий спосіб діяльності ----- Сумісне виконання вчителя і студентами нового способу діяльності ------- Самостійне виконання студентами нового способу діяльності ------- Систематичне тренування.

Інформація, з якою доводиться мати справу, найчастіше більш складна, ніж прості лінійні ланцюжки. Альтернативним способом представлення інформації виступає зображення її у формі ієрархії, або ієрархічного дерева. У цьому випадку інформація упорядковується відповідно до правил класифікації. Правила класифікації визначають, частиною або різновидом чого є даний об'єкт.

Такий спосіб підготовки до семінарського заняття дозволить усвідомити логічну структуру навчального матеріалу, сприятиме повному, міцному, свідомому та глибокому засвоєнню змісту курсу.

СКЛАДАННЯ ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ (ТЕЗ) ПРОЧИТАНОГО

При всіх інноваційних формах і методах роботи на заняттях предметно-методичних дисциплін однією з провідних форм традиційно залишається робота з книгою — підручником, науковою літературою тощо.

Прочитаний матеріал для його глибшого і повнішого засвоєння потребує фіксації на папері (або електронному носії, що не змінює суті процесу). Найпоширенішими способами фіксації почутого на лекції або прочитаного є план, тези, виписки, конспект. Такі способи роботи дисциплінують студента, змушують заглибитися у зміст прочитаного, привчають виділяти головне у матеріалі, сприяють засвоєнню, повторенню і закріпленню матеріалу.

На жаль, в останні роки такі форми роботи відходять на задній план, що має своїм наслідком невміння частини студентів фіксувати прочитане, виділяти головне.

Виділяти головне у змісті матеріалу, його головну проблему, акцентувати свою увагу на суттєвому матеріалі, аналізувати прочитане та його тематичну структуру — одні з провідних умінь та навичок студентів при вивченні предметно-методичних дисциплін. Провідним методом в розвитку цих компетенцій є вміння поділяти текст на частини та складати план. Поділяючи навчальний матеріал на частини, студент тим самим аналізує його головні частини, а складаючи план — синтезує матеріал, виділяючи провідні

думки, проблеми, факти тощо.

Складання простого або розгорнутого плану прочитаного:

План є попередньою формою запису прочитаного, він передує тезам та конспекту. За формою плани поділяються на: простий план, складний (розгорнутий) план, план-тези, план-конспект.

Загальний алгоритм для роботи над будь-яким планом може бути наступний. Спочатку йде прочитання матеріалу в цілому: необхідно уважно прочитати матеріал, над яким ви будете працювати — наприклад, підпункт параграфу, параграф підручника, декілька параграфів підручника (тему) тощо. При цьому рекомендується працювати олівцем (в жодному разі не ручкою, аби можна було витерти результати вашої роботи), підкреслюючи головне: факти, події, процеси, причинно-наслідкові зв'язки, висновки.

Після цього йде аналіз прочитаного за абзацами. Кожен абзац можна узагальнити в окрему думку, виділивши головне. Можливий варіант, коли для виділення необхідної думки треба прочитати декілька абзаців.

Головна думка формулюється як пункт плану. Пункт плану, як правило, формулюється стверджувальним реченням. Пункт плану не може складатися з одного слова або прізвища.

Розглянемо види планів, які використовуються на заняттях предметно-методичних дисциплін.

Простим називається план, який нумерується арабськими літерами (1., 2., 3. і далі). В такому плані рекомендується від 3 до 6 пунктів (більша кількість пунктів плану використовуються в рефератах та інших, більш складних, письмових формах роботи).

Якщо існує необхідність у більшій кількості пунктів, доцільніше скласти розгорнутий (складний) план.

Складний (розгорнутий) план передбачає, що пункти плану мають підпункти. Існують різні види нумерації пунктів плану. Можливий варіант, коли пункти нумеруються арабськими цифрами, а підпункти — літерами кириличного алфавіту ("а)", "б)", "в)" і далі). В іншому разі пункти

нумеруються римськими цифрами (I., II., III., IV. і далі), а підпункти — арабськими цифрами. Можливий і складний план, який поєднує два попередніх — пункти плану нумеруються римськими цифрами, підпункти — арабськими, а останні, в свою, чергу, мають підпункти, що позначаються літерами алфавіту. Зловживати такими складними за структурою планами не треба.

Останнім часом в фахових виданнях поширилася нумерація виключно арабськими цифрами (наприклад, пункт 1., підпункти 1.1., 1.2., 1.3., які мають підпункти 1.1.1., 1.1.2, 1.1.3. тощо).

План-тези — це поєднання плану з коротко сформульованими основними положеннями прочитаного тексту, що вбирають суть висловлювань. Існує два види тезувань — відбір авторських тез з тексту або формулювання основних положень статті чи розділу книжки власними словами.

Тези формулюються розгорнутими реченнями, в яких виділяються головні факти, події, процеси, терміни та поняття, персоналії тощо. Як правило, необхідно уникати складних речень (складносурядних та складнопідрядних).

План-конспект — найбільш ускладнена форма плану, що поєднує пункти плану з розширеним викладом основних положень матеріалу, що опрацьовується. При цьому можливе окреслення в конспекті головних фактів, положень, причинно-наслідкових зв’язків, висновків тощо. Не вважається помилкою висловлення власних думок щодо прочитаного.

Методичні рекомендації щодо складання плану прочитаного:

1. Зверніть увагу на тему, план до якої ви повинні скласти. Уважно прочитайте текст і виберіть з нього лише той матеріал, який відповідає темі.
2. Починайте складати план лише тоді, коли з'ясуєте зміст матеріалу загалом.
3. Залежно від того, який план (простий чи розгорнутий) необхідно скласти, оберіть один із двох запропонованих шляхів.

3.1. Якщо потрібно скласти простий план, поділіть текст на логічно завершені

частини. Знайдіть у кожній з них головну думку, чітко і конкретно сформулюйте й запишіть її.

3.2. Якщо план розгорнутий, у кожній з логічно завершених частин тексту визначте кілька положень, які розкривають головну думку; сформулюйте і запишіть головні думки у вигляді пунктів плану, а положення, що їх розкривають, — як підпункти.

4. Перед тим як записати план, перевірте, чи всі головні ідеї тексту знайшли у ньому відображення.

КОНСПЕКТУВАННЯ ДЖЕРЕЛ

Конспектування — стислий письмовий виклад основного змісту тексту з виокремленням його найважливіших положень. При конспектування джерела (документа, уривку з монографії, наукової статті) необхідно дотримуватися наступних порад:

1. Запишіть автора твору, його назву та вихідні дані.
2. Перед тим, як розпочати конспектування, необхідно ознайомитися з текстом загалом.
3. Визначте у тексті логічно завершені частини й у кожній з них знайдіть основну думку. Дайте їм назву. На основі цього складіть план.

4 Підготуйтеся до виконання завдання: поділіть сторінку зошиту на дві нерівні частини для запису плану (зліва) і конспекту (справа).

5. Складіть конспект змісту кожної логічно завершеної частини тексту відповідно до плану, дотримуючись наступних умов.

5.1. Основний зміст тексту викладається стисло.

5.2. Провідні думки, аргументи, висновки формулюйте детально.

5.3. Назви глав, розділів, параграфів наукової праці обов'язково вказуються точно.

5.4. У конспекті використовуються цитати. Дотримуйтеся правил цитування: необхідну цитату беріть у лапки, в дужках зазначайте джерело і сторінку.

5.5. Намагайтеся робити записи своїми словами, оскільки це сприяє кращому розумінню тексту.

5.6. Основні положення конспекту вказуються напроти відповідних пунктів плану.

6. Працюючи над конспектом, застосовуйте систему підкреслень, виділяйте найважливіше великими літерами, використовуйте умовні позначки. Вони допоможуть вам під час відповіді за конспектом.
7. У лівій частині конспекту крім плану можна також виписувати незнайомі імена і терміни, які потребують пояснення, необхідні доповнення, стислі висновки для себе, паралелі з явищами сьогодення тощо.
8. Перевірте виконану роботу. В разі необхідності виправте або уточніть пункти плану і зміст конспекту.
9. У випадку, коли необхідно скласти конспект на основі кількох джерел, спочатку визначте, який твір буде основним. Для цього прочитайте джерела і визначте, якою мірою в них розкрито проблему, що цікавить вас. Потім поділіть сторінку зошита на дві частини: у лівій частині запишіть конспект основного твору, в правій зробіть доповнення до нього за основними джерелами.

НАПИСАННЯ ДОКЛАДУ:

Вибір теми. Студент повинен обирати тему, яка найбільш відповідає його особистим інтересам. При обиранні теми необхідно враховувати її забезпеченість науково-педагогічними джерелами і методичною літературою. Остаточно вибір теми фіксується викладачем. Довільна зміна теми студентом не дозволяється. Обравши тему, студент повинен чітко спланувати роботу над нею:

- ознайомитесь з літературою;
- зібрати матеріал;
- скласти план роботи;
- підготувати текст;
- доопрацювати та перевірити готовий текст.

Підбір літератури і джерел. Після обрання теми необхідно приступити до роботи над джерелами і літературою. Визначення кола необхідних для реферату джерел та літератури треба починати із складання списку опублікованих матеріалів. Для цього використовуються спеціальні бібліографічні покажчики,

які можна знайти у бібліографічних відділах і каталогах бібліотек.

Для написання реферату студент повинен використати спеціальну літературу, яка стосується його теми. Через обмеженість обсягу реферату залучити всю літературу по темі, яка існує, неможливо, та й не потрібно. Але необхідно ознайомитися як можливо із найбільш широким колом літератури до теми, проаналізувати її та відібрати найбільш важливі, на думку автора, твори.

Спеціальна література представлена такими видами:

- Державні документи.
- Наукова література.
- Довідкова література (словники, енциклопедії, довідники тощо).

У першу чергу варто звернутись до новітніх видань, які містять оцінку того, що зроблено на цей час в тій чи іншій галузі педагогіки, методиці викладання, з того чи іншого питання, які нові погляди, методики, ідеї, технології презентуються. Разом з тим, ознайомлення з оцінками та поглядами спеціалістів ні в якому разі не виключає самостійного підходу до аналізу змісту і висновків щодо використаних праць.

Складання плану. Характеристика роботи.

Реферат повинен включати такі структурні елементи:

- ✓ Титульна сторінка
- ✓ Зміст
- ✓ Вступ
- ✓ Основний текст
- ✓ Висновки
- ✓ Додатки (в разі потреби)
- ✓ Список джерел та літератури.

Значною мірою успіх реферату залежить від добре складеного та до кінця продуманого плану. Під час роботи над темою поступово виявляються окремі частини плану, а, коли студент відібрав увесь матеріал і оволодів його змістом настільки, що ясно може уявити собі структуру роботи, він остаточно складає її план. Всі частини роботи розкривають конкретний аспект проблеми, але в той

же час повинні складати єдине ціле.

ВСТУП пишеться після складання тексту всієї роботи. В ньому дається постановка питання, висвітлюється актуальність теми в наш час, доцільність її вивчення. Після цього дається коротка характеристика вивчення теми в науковій літературі, робиться висновок про ступінь вивченості даної теми науковцями. На основі цих висновків студент визначає коло конкретних завдань, які він збирається розв'язати в своєму дослідженні, формулює його цілі. Без чіткої постановки проблеми дослідження приречене перетворитися в безсистемне нагромадження фактів. Визначивши мету і завдання дослідження, студент дає коротку характеристику джерел, робить висновок про цінність цих праць для даної роботи.

Далі студент приступає до викладу матеріалу ОСНОВНОЇ ЧАСТИНИ. У ВИСНОВКАХ автор дослідження чітко формулює ті положення, до яких він прийшов внаслідок вивчення даної теми. Робиться це у вигляді коротких підсумкових тез за основними положеннями роботи.

Відразу після висновків, в разі потреби, йдуть ДОДАТКИ, де студент може вмістити таблиці, конспекти, анкети, схеми тощо. На додатки, якщо вони є, обов'язково потрібно посилатися у тексті, кожен додаток повинен мати посилання на джерело.

- Вступ займає 1-3 сторінку друкованого тексту.
- Висновки – 2-3 сторінки друкованого тексту.

Зміст розміщується на початку роботи. Він містить назви всіх структурних частин роботи із зазначенням сторінок. На яких вони розміщуються.

Складання списку джерел і літератури. Написання самостійного творчого дослідження, яким є реферат закінчується складанням списку джерел і літератури з дотриманням певних вимог і правил. Насамперед, до списку включається лише та література, яка реально використана студентом в процесі роботи. Порядковий номер джерела у списку літератури повинен відповідати номеру посилань у тексті.

Для захисту реферату студент готує виступ на 5 - 7 хвилин. У ньому

зазначаються мета і завдання дослідження, актуальність теми, короткий зміст основної частини, характеристика літератури та джерел, основні висновки. Студент відповідає на запитання, після цього йому повідомляється оцінка за роботу.

10. Завдання *Курсова робота* виконується відповідно до навчального плану і має на меті закріпити й узагальнити знання, навчити студентів, самостійно застосовувати їх для комплексного вирішення конкретних практичних завдань, виробити навички проектування, виконання розрахунків, самостійного проведення наукових досліджень і обґрунтування прийнятих рішень. До курсової роботи кафедра розробляє завдання; для керівництва роботою студентів призначаються керівники з числа викладацького складу кафедри, наукових працівників і керівного складу кафедри.

Курсові роботи виконуються у формі рефератів, методичних розробок. Обсяг курсової роботи 15-20 сторінок, надрукованих на машинці або набраних на ПЕОМ. Кількість тем курсових робіт розробляється на 5-10 більше чисельності студентів.

Тематика курсових робіт розробляється кафедрою історії та археології та повинна відображати питання з основних дисциплін кафедри. Завдання на виконання курсової роботи видається студенту за 2-3 місяця. У ньому визначені: тема курсової роботи, питання та їх зміст, форма виконання, строк готовності.

Захист курсової роботи здійснюється перед спеціальною комісією кафедри за безпосередньою участю керівника роботи. За результатами захисту виставляється оцінка. У разі отримання незадовільної оцінки студенти виконують роботу з нової теми або переробляють попередню в термін, який встановлено завідувачем кафедри.

Тематика курсових

робіт з курсу «Міграційні процеси: теорія, історія, сучасність»

на курсові та дипломні проекти

1. Міграція як феномен розвитку суспільства
2. Основні етапи міграційних потоків до Західної Європи.Причини і наслідки
3. Соціально-економічні аспекти міграційних процесів у Західній Європі
4. Офіційна трудова міграція
5. Неофіційна легальна міграція
6.Успішна нелегальна міграція
7. Міграція жертв злочинних угруповань
8. Хроніка найбільших міграцій в історії України
9. Масові переселення селян із України на Далекий Схід у другій половині XIX століття
10. Еміграційні потоки із України у 1919-1939 рр.
11. Депортація кримських татар під час Другої світової війни
12. Причини та передумови зміни українцями місця проживання
13. Вплив міграції на динаміку чисельності та структуру населення
14. Сучасні тенденції міграційних процесів
15. Вплив міграцій на освітній рівень населення та інтелектуальний потенціал нації
16. Проблеми повернення та розселення представників раніше депортованих народів
17. Расовий та релігійний склад населення
18. Прогнозування міграційної ситуації в Україні
19. Гіпотези перспективних тенденцій міграцій населення до 2050 року
20. Міжнародний досвід регулювання міграцій та стан міграційної політики в Україні

11. Контрольні завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять

Семінарське заняття № 1

Семінар: Сучасний стан міграційних процесів в Україні.

1. Сучасні тенденції міграційних процесів в Україні. Їх вплив на освітній та інтелектуальний рівень нації.
2. Проблеми повернення раніше депортованих народів.
3. Расовий та релігійний склад населення в Україні.
4. Гіпотези перспективних тенденцій міграцій населення до 2050 року.

Література

1. Волков Ю. Г., Мостовая И. В. Социология. – М . 1998.
2. Зборовский Г. Е, Орлов Г. П. Введение в социологию - Екатеринбург, 1992.
3. Кравченко А. И. Социология. – Екатеринбург, 2001.
4. Кравченко А. И. Введение в социологию. – М., 1995.
5. Курганов С. И., Кравченко А. И. Социология для юристов. – М.. 1999.
6. Лукашевич Н. П., Туленков Н. В. Введение в социологию. – М., 1996.
7. Лукашевич Н. П., Туленков Н. В. Социология. – К., 1998.
8. Основы социологии. Хрестоматия. Уч. пос. для студентов // Сост. Астахова В. И. и др. – Харьков, 1997.
9. Павлюченко П. П., Литвиненко Д. А. Соціологія. – К ., 2002.
10. Проблеми розвитку соціології на сучасному етапі. (Теоретичні та методологічні питання). –К., 1994.

12. Питання до екзаменаційних білетів, екзаменаційні білети

Програма екзамену з курсу «Міграційні процеси: теорія, історія, сучасність»

1. Міграція як феномен розвитку суспільства.
2. Масові переселення з України на Далекий Схід (др. пол. XIX ст.).
3. Офіційна трудова міграція.
4. Депортація кримських татар під час Другої світової війни.

5. Міграції, їх вплив на динаміку чисельності та структуру населення.

6. Еміграційні потоки із України у 1919-1939 рр.

7. Проблеми повернення раніше депортованих народів.

8. Неофіційна легальна міграція.

9. Міграційні процеси на сучасному етапі.

10. Соціально-економічні аспекти міграційних процесів у Західній Європі.

11. Міграційна політика в Україні.

12. Міграція жертв злочинних угруповань.

13. Міграції, їх вплив на освітній рівень населення та інтелектуальний потенціал нації.

14. Закордонна практика регулювання міграцій.

15. Хроніка найбільших міграцій в історії України.

16. Расовий та релігійний склад населення в контексті міграційних процесів.

17. Гіпотези перспективних тенденцій міграцій населення до 2050 року.

18. Причини та передумови зміни українцями місця проживання.

19. Сучасні тенденції міграційних процесів.

20. Нелегальна міграція.

Екзаменаційні білети

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Освітній рівень *магістр* **Форма навчання**: *денна*

Галузь знань *03 Гуманітарні науки*

Спеціальність *032 Історія та археологія* **Семестр** III

Навчальна дисципліна: *Міграційні процеси: теорія, історія та сучасність*

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Міграція як феномен розвитку суспільства.

2. Масові переселення з України на Далекий Схід (др. пол. XIX ст.).

Затверджено на засіданні кафедри історії

Протокол № 4 від 7 жовтня 2019 року

Зав. кафедрою_____ Екзаменатор _____ Буглай Н.М.

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Освітній рівень *магістр* **Форма**

навчання: *денна*

Галузь знань *03 Гуманітарні науки*

Спеціальність *032 Історія та археологія* **Семестр** III

Навчальна дисципліна: *Міграційні процеси: теорія, історія та сучасність*

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 2

1. Офіційна трудова міграція.

2. Депортація кримських татар під час Другої світової війни.

Затверджено на засіданні кафедри історії

Протокол № 4 від 7 жовтня 2019 року

Зав. кафедрою_____ Екзаменатор _____ Буглай Н.М.

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Освітній рівень *магістр* **Форма**

навчання: *денна*

Галузь знань *03 Гуманітарні науки*

Спеціальність *032 Історія та археологія* **Семестр** III

Навчальна дисципліна: *Міграційні процеси: теорія, історія та сучасність*

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 3

1. Міграції, їх вплив на динаміку чисельності та структуру населення.
2. Еміграційні потоки із України у 1919-1939 рр.

Затверджено на засіданні кафедри історії
Протокол № 4 від 7 жовтня 2019 року

Зав. кафедрою_____ Екзаменатор _____ Буглай Н.М.

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Освітній рівень *магістр* **Форма**

навчання: *денна*

Галузь знань *03 Гуманітарні науки*

Спеціальність *032 Історія та археологія* **Семестр** III

Навчальна дисципліна: *Міграційні процеси: теорія, історія та сучасність*

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 4

1. Проблеми повернення раніше депортованих народів.
2. Неофіційна легальна міграція.

Затверджено на засіданні кафедри історії
Протокол № 4 від 7 жовтня 2019 року

Зав. кафедрою_____ Екзаменатор _____ Буглай Н.М.

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Освітній рівень *магістр* **Форма**
навчання: *денна*
Галузь знань *03 Гуманітарні науки*
Спеціальність *032 Історія та археологія* **Семестр** III
Навчальна дисципліна: *Міграційні процеси: теорія, історія та сучасність*

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 5

1. Міграційні процеси на сучасному етапі.
2. Соціально-економічні аспекти міграційних процесів у Західній Європі.

Затверджено на засіданні кафедри історії
Протокол № 4 від 7 жовтня 2019 року

Зав. кафедрою_____ Екзаменатор _____ Буглай Н.М.

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Освітній рівень *магістр* **Форма**

навчання: *денна*

Галузь знань *03 Гуманітарні науки*

Спеціальність *032 Історія та археологія* **Семестр** III

Навчальна дисципліна: *Міграційні процеси: теорія, історія та сучасність*

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 6

1. Міграційна політика в Україні.
2. Міграція жертв злочинних угруповань.

Затверджено на засіданні кафедри історії
Протокол № 4 від 7 жовтня 2019 року

Зав. кафедрою_____ Екзаменатор _____ Буглай Н.М.

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Освітній рівень *магістр* **Форма**

навчання: *денна*

Галузь знань *03 Гуманітарні науки*

Спеціальність *032 Історія та археологія* **Семестр** III

Навчальна дисципліна: *Міграційні процеси: теорія, історія та сучасність*

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 7

1. Міграції, їх вплив на освітній рівень населення та інтелектуальний потенціал нації.

2. Закордонна практика регулювання міграцій.

Затверджено на засіданні кафедри історії

Протокол № 4 від 7 жовтня 2019 року

Зав. кафедрою_____ Екзаменатор _____ Буглай Н.М.

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Освітній рівень *магістр* **Форма**

навчання: *денна*

Галузь знань *03 Гуманітарні науки*

Спеціальність *032 Історія та археологія* **Семестр** III

Навчальна дисципліна: *Міграційні процеси: теорія, історія та сучасність*

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 8

1. Хроніка найбільших міграцій в історії України.

2. Расовий та релігійний склад населення в контексті міграційних процесів.

Затверджено на засіданні кафедри історії

Протокол № 4 від 7 жовтня 2019 року

Зав. кафедрою_____ Екзаменатор _____ Буглай Н.М.

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Освітній рівень *магістр* **Форма**

навчання: *денна*

Галузь знань *03 Гуманітарні науки*

Спеціальність *032 Історія та археологія* **Семестр** III

Навчальна дисципліна: *Міграційні процеси: теорія, історія та сучасність*

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 9

1. Гіпотези перспективних тенденцій міграцій населення до 2050 року.
2. Причини та передумови зміни українцями місця проживання.

Затверджено на засіданні кафедри історії
Протокол № 4 від 7 жовтня 2019 року

Зав. кафедрою_____ Екзаменатор _____ Буглай Н.М.

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Освітній рівень *магістр* **Форма**

навчання: *денна*

Галузь знань *03 Гуманітарні науки*

Спеціальність *032 Історія та археологія* **Семестр** III

Навчальна дисципліна: *Міграційні процеси: теорія, історія та сучасність*

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 10

1. Сучасні тенденції міграційних процесів.

2. Нелегальна міграція.

Затверджено на засіданні кафедри історії

Протокол № 4 від 7 жовтня 2019 року

Зав. кафедрою_____ Екзаменатор _____ Буглай Н.М.

13. Тести для підсумкового контролю

1. Назвіть імперії, що припинили своє існування після Першої світової війни:

А) Російська, Австро-Угорська, Османська, Німецька;

Б) Російська, Німецька, Італійська, Британська;

В) Османська, Британська, Австро-Угорська, Італійська;

Г) Австро-Угорська, Німецька, Османська, Італійська.

2. З'ясуйте одну з угод Версальсько-Вашингтонської системи:

А) Брестський мирний договір;

Б) Трактат п’яти держав щодо Китаю;

В) Рапалльський договір;

Г) Пакт Бріана-Келлога.

3. Вкажіть один із наслідків Першої світової війни для США:

А) здобуття німецьких і турецьких колоній;

Б) політична нестабільність, революційна криза;

В) збільшення капіталовкладень в економіку;

Г) зменшення питомої ваги у світовому промисловому виробництві.

4. Вкажіть головне завдання Народного фронту Франції:

А) ліквідація приватної власності;

Б) допомога Народному фронту Іспанії у громадянській війні;

В) боротьба проти фашизму і загрози його приходу до влади;

Г) розробка нової Конституції.

5. Вкажіть основну роль масової культури у тоталітарних державах:

А) розважальна;

Б) виховна;

В) просвітницька;

Г) ідеологічна.

6. Назвіть одну з країн, які після Першої світової війни утворили Королівство СХС:

А) Словаччина;

Б) Словенія;

В) Чехія;

Г) Болгарія.

7. Вкажіть, яка теза висловлювала суть фашистської концепції тоталітарної диктатури:

А) «Громадянином держави може бути тільки той, хто належить до німецького народу»;

Б) «Усе в державі і нічого поза державою»;

В) «Свобода особистості недоторкана»;

Г) «Люди народжуються й залишаються вільними і рівними в правах.

8. Вкажіть документ, що закріпив примирення церкви і держави в Італії:

А) Авентинський блок;

Б) Латеранський пакт;

В) «програма Сан-Сепулькро»;

Г) Веронська хартія.

9. Хто був першим президентом Іспанської республіки:

А) М. Прімо де Рівера;

Б) М. Асанья;

В) А. Саморо;

Г) Л. Кабальєро.

10. Назвіть один з наслідків підписання Мюнхенської угоди:

А) втручання США в європейські справи;

Б) втрата довіри до Франції з боку «малих» країн Європи;

В) зміцнення довіри між СРСР і західними демократіями;

Г) зміцнення миру в Європі та світі.

11. Назвіть, коли відбулась Сталінградська битва:

А) 5 липня – 23 серпня 1943 р.;

Б) 17 липня 1942 р. – 2 лютого 1943 р.;

В) 28 червня – 3 вересня 1942 р.;

Г) 23 червня 1942 – 5 березня 1943 р.

12. Вкажіть конференцію, на якій було вирішено утворити ООН:

А) Тегеранська конференція;

Б) Ялтинська конференція;

В) Паризька конференція;

Г) Лондонська конференція.

13. Назвіть дату відкриття Паризької мирної конференції:

А) 8 січня 1919 р.;

Б) 18 січня 1919 р.;

В) 4 червня 1919 р.;

Г) 28 червня 1919 р.

14. З'ясуйте країну, яка не ратифікувала Версальський мирний договір:

А) США;

Б) Франція;

В) Італія;

Г) В. Британія.

15. З'ясуйте один з наслідків Першої світової війни для Англії:

А) захоплення німецьких і турецьких колоній в Африці та на Близькому Сході;

Б) підвищення життєвого рівня, зниження податків;

В) збереження ролі кредитора США;

Г) збереження лідерства в морських озброєннях, принцип «подвійного стандарту».

16. Вкажіть основну складову політичної програми консерваторів у Великобританії:

А) свобода особистості і право приватної власності, проти державного втручання у торгівлю й промисловість;

Б) утвердження суспільної форми власності на засоби виробництва, проти експлуатації людини людиною;

В) збереження традиційних порядків та установ, без реформ радикального характеру;

Г) боротьба за згуртування всіх політичних сил і курс на утворення єдиного антифашистського фронту.

17. Назвіть державу – беззаперечного лідера кіноіндустрії початку XX ст.:

А) Німеччина;

Б) Велика Британія;

В) США;

Г) Франція.

18. Назвіть державу, яка не належала до Малої Антанти:

А) Чехословаччина;

Б) Румунія;

В) Югославія;

Г) Болгарія.

19. Вкажіть мету фашистського «походу на Рим»:

А) демонстрація підтримки монархії;

Б) легалізація «Союзу боротьби»;

В) збройне захоплення влади;

Г) участь у загально німецькому русі на підтримку демократії.

20. Дата вступу військ Ф. Франко до Мадриду та встановлення диктатури:

А) 3 серпня 1932 р.;

Б) 16 лютого 1936 р.;

В) 29 грудня 1935 р.;

Г) 28 березня 1939 р.

14. Список методичних рекомендацій та розробок викладача

1. Буглай Н.М. Новітня історія країн Європи та Америки (1918-2012 рр.): навчально-методичний посібник. – Миколаїв: Іліон, 2013. – 272 с.

2. Навчально-методичний комплекс «Новітня історія країн Європи та Америки».

3. Тестові завдання для перевірки рівня знань студентів спеціальності 6.020302 Історія з курсу: «Новітня історія країн Західної Європи та Північної

Америки» // Посібник / Автор-укладач Н.М. Буглай – Миколаїв: Іліон, 2016. – 108 с.

4. Зовнішньополітичні пріоритети центральноєвропейських країн упродовж кінця 1980 – 2010-х років // Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці XX – на початку XXI століть Навчальний посібник / Упор. М. Лендьел. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2016. – 464 с. (у співавторстві).

5. Історія міжнародних відносин: навчально-методичний посібник / Н.М. Буглай. – Миколаїв: Іліон, 2017. – 160 с.

15. Методичні матеріали, що сприяють самостійній роботі студентів

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА НА ЛЕКЦІЙНОМУ ЗАНЯТТІ

Навчальна лекція є одним з основних видів навчальних занять і, водночас, методів навчання у вищій школі. Вона покликана формувати в студентів основи знань з певної навчальної дисципліни, а також визначити напрямок, основний зміст і характер усіх інших видів навчальних занять, самостійної роботи студентів. Студенту важливо навчитися активно слухати лекцію, вести змістовний конспект. У конспекті лекції повинні бути записані:

- тема лекції, план;
- література;
- найбільш важливі визначення (терміни, поняття, категорії, прізвища, дати, приклади, назви джерел та їхні основні ідеї тощо);
- тези (основні думки, факти, події тощо).

Складання тез:

Тези — коротко сформульовані основні положення статті, лекції, повідомлення, доповіді. Це короткий письмовий виклад основних думок без пояснень, ілюстрацій та посилань. У тезах переважають загальні положення. Складаючи тези, слід дотримуватися таких порад:

1. Уважно слухайте (читайте) текст, на основі якого треба скласти тези.
2. З'ясуйте значення незрозумілих вам слів і термінів.
3. Починайте складати тези лише тоді, коли ви з'ясували зміст тексту загалом і

його головну думку.

4. Визначте у тексті основні положення, що є ланками логічного ланцюжка, за допомогою якого послідовно розкривається думка.
5. Сформулюйте їх своїми словами (це сприяє кращому розумінню тексту) і запишіть.

В ході самостійної роботи студент може в кінці конспекту відповідної лекції додати інформацію, отриману з підручника, посібника та інших джерел.

У зошиті студента з дисципліни повинні бути записані всі теми занять. Засвоєння конспекту полегшує розуміння матеріалу, а хороший конспект — надійний помічник при підготовці студента до семінару, заліку, екзамену.

ПІДГОТОВКА ДО СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

Важливою складовою університетської освіти є семінарські заняття – форма навчального заняття, при якій викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Основне завдання семінарських занять з методики навчання історії полягає у обговоренні й засвоєнні закономірностей процесу навчання історії, оволодінні культурою наукового аналізу методичних проблем, тобто сукупністю сучасних принципів, методів, прийомів та технологій навчання історії.

Під час підготовки до семінарських занять студенти повинні опанувати прийоми та методи самостійної роботи з джерелами інформації, засвоїти навички дослідної роботи.

Саме семінарське заняття в повній мірі сприяє розвитку пізнавальної діяльності і самостійності студента, є одним з ефективних засобів активізації самостійної роботи студентів.

Воно може проводитися у традиційній формі та з використанням інтерактивних технологій і методів навчання. На семінарі проводиться обговорення студентами питань з попередньо визначених тем робочою навчальною програмою.

При підготовці до семінару студент не лише закріплює свої знання, але й

розширює, поглиблює їх, навчається творчо мислити.

Якісна підготовка до семінарського заняття передбачає:

- врахування методичних вказівок викладача щодо виду та форми проведення семінару;
- вивчення плану семінарського заняття, що означає усвідомлення суті основних питань заняття;
- ознайомлення зі списком літератури;
- опрацювання основних термінів, понять, категорій, персоналій, хронології до теми;
- ознайомлення із завданнями для самоперевірки знань, ведення дискусії, можливими темами рефератів;
- опрацювання конспекту лекції з даної теми;
- написання тез відповідей на поставлені питання;
- опрацювання відповідних джерел, розділів підручників та допоміжної літератури.

На семінарські заняття студенти повинні приходити з конспектом лекцій, планом-конспектом (тезами) свого виступу, опрацьованими термінами, поняттями, категоріями з теми, конспектом інформаційних джерел, рефератом (при необхідності). На семінарі кожен студент повинен уважно слухати виступи товаришів і бути готовим доповнити відповідь або виступити з власною.

Як опрацювати матеріал підручника:

1. Відкрийте зміст в кінці/на початку підручника і визначте, з яких розділів (підрозділів, глав тощо) він складається. Знайдіть необхідний розділ, тему, параграф.

2. Зверніть увагу, що кожний параграф поділений на пункти. У кожному пункті розглядається окреме питання. Знайдіть необхідний пункт (пункти).

3. Зверніть увагу, що головне в тексті може виділятися напівжирним шрифтом, напівжирним курсивом або курсивом, може бути підкресленим.

6. Якщо вам трапляються незнайомі слова, терміни — знайдіть їх

визначення в словнику (довіднику, енциклопедії тощо) або запитайте у викладача.

7. Розгляньте ілюстрації, схеми, таблиці тощо, які стосуються параграфу, пов'яжіть їх зі змістом тексту. Вони допоможуть вам краще зрозуміти матеріал.

8. Прочитайте додатковий матеріал до параграфу. Він доповнить ваші знання з даної теми.

9. Дайте усну відповідь на запитання до параграфу. Вони допоможуть глибше зрозуміти і краще запам'ятати вивчений матеріал.

10. У кінці кожного розділу можуть подаватися висновки, в яких узагальнено його зміст. Це допоможе зосередити Вашу увагу на головному.

Працюючи з науковою літературою, користуйтеся такими правилами роботи з джерелом інформації:

7) здійсніть попередній огляд матеріалу: ознайомтесь із обсягом та проблематикою, структурними частинами;
8) сформулюйте запитання до джерела: дуже часто проста трансформація назви дає можливість сформулювати адекватні запитання;
9) прочитайте текст, шукаючи відповіді на сформульовані запитання;
10) осмисліть прочитане, тобто встановіть зв’язки між новою інформацією і тією, що вже відома, спробуйте підібрати приклади до нових ідей;
11) перекажіть основний матеріал, відповідаючи на запитання, що були сформульовані перед читанням;
12) зробіть підсумковий огляд, пригадайте основні ідеї тексту та чітко сформулюйте відповіді на запитання.

Робота над складанням плану-конспекту та плану доповіді потребує ретельної праці з боку студента, вимагаючи залучення певних прийомів обробки інформації. Осмислене навчання потребує використання систематичних процесів для кодування та зберігання інформації у довготривалій пам’яті і для вилучення її звідти. Ці процеси називаються "метакогнітивними", тому що вони представляють собою способи набуття

думок, а не самі думки.

До таких способів відносяться: резюмування (узагальнення); уточнення (конкретизація); схематизація та організація. Резюмування – це спосіб вилучення основної ідеї частини або цілого тексту. Уточнення є протилежним процесом, оскільки збагачує абстрактне положення конкретними прикладами, ілюстраціями, кресленням, аналогією та ін. Схематизація уявляє собою рамки або код для структурування інформації для того, щоб її можна було і зрозуміти, і зберегти у пам'яті. Організація як метакогнітивний процес передбачає надання матеріалу певної структури, а не знаходження вже існуючої структури у самому матеріалі.

Потужним засобом засвоєння навчального матеріалу виступають графічні систематизатори (інколи їх називають "понятійними схемами") – це просторові побудови, що вимагають від читача виявлення глибинної структури матеріалу, що вивчається. Інколи найкращим способом зрозуміти певну тему є представлення інформації у вигляді лінійної послідовності. Цей спосіб слід використовувати, коли структура поданої інформації наближається до лінійної. Наприклад, формування умінь здійснюється у певній послідовності: 1) інформація про новий спосіб діяльності (мета та порядок дій); 2) виконання вчителем разом з студентами нового способу діяльності; 3) самостійне виконання учнями нового способу діяльності; 4) систематичне тренування. Цей алгоритм діяльності вчителя є не що інше, як ряд подій, що слідують одна за одною в суворо упорядкованій часовій послідовності. Просте лінійне представлення цих подій адекватно відбиває усю необхідну інформацію: Інформація про новий спосіб діяльності ----- Сумісне виконання вчителя і студентами нового способу діяльності ------- Самостійне виконання студентами нового способу діяльності ------- Систематичне тренування.

Інформація, з якою доводиться мати справу, найчастіше більш складна, ніж прості лінійні ланцюжки. Альтернативним способом представлення інформації виступає зображення її у формі ієрархії, або ієрархічного дерева. У

цьому випадку інформація упорядковується відповідно до правил класифікації. Правила класифікації визначають, частиною або різновидом чого є даний об’єкт.

Такий спосіб підготовки до семінарського заняття дозволить усвідомити логічну структуру навчального матеріалу, сприятиме повному, міцному, свідомому та глибокому засвоєнню змісту курсу.

СКЛАДАННЯ ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ (ТЕЗ) ПРОЧИТАНОГО

При всіх інноваційних формах і методах роботи на заняттях предметно-методичних дисциплін однією з провідних форм традиційно залишається робота з книгою — підручником, науковою літературою тощо.

Прочитаний матеріал для його глибшого і повнішого засвоєння потребує фіксації на папері (або електронному носії, що не змінює суті процесу). Найпоширенішими способами фіксації почутого на лекції або прочитаного є план, тези, виписки, конспект. Такі способи роботи дисциплінують студента, змушують заглибитися у зміст прочитаного, привчають виділяти головне у матеріалі, сприяють засвоєнню, повторенню і закріпленню матеріалу.

На жаль, в останні роки такі форми роботи відходять на задній план, що має своїм наслідком невміння частини студентів фіксувати прочитане, виділяти головне.

Виділяти головне у змісті матеріалу, його головну проблему, акцентувати свою увагу на суттєвому матеріалі, аналізувати прочитане та його тематичну структуру — одні з провідних умінь та навичок студентів при вивченні предметно-методичних дисциплін. Провідним методом в розвитку цих компетенцій є вміння поділяти текст на частини та складати план. Поділяючи навчальний матеріал на частини, студент тим самим аналізує його головні частини, а складаючи план — синтезує матеріал, виділяючи провідні думки, проблеми, факти тощо.

Складання простого або розгорнутого плану прочитаного:

План є попередньою формою запису прочитаного, він передує тезам та

конспекту. За формою плани поділяються на: простий план, складний (розгорнутий) план, план-тези, план-конспект.

Загальний алгоритм для роботи над будь-яким планом може бути наступний. Спочатку йде прочитання матеріалу в цілому: необхідно уважно прочитати матеріал, над яким ви будете працювати — наприклад, підпункт параграфу, параграф підручника, декілька параграфів підручника (тему) тощо. При цьому рекомендується працювати олівцем (в жодному разі не ручкою, аби можна було витерти результати вашої роботи), підкреслюючи головне: факти, події, процеси, причинно-наслідкові зв'язки, висновки.

Після цього йде аналіз прочитаного за абзацами. Кожен абзац можна узагальнити в окрему думку, виділивши головне. Можливий варіант, коли для виділення необхідної думки треба прочитати декілька абзаців.

Головна думка формулюється як пункт плану. Пункт плану, як правило, формулюється стверджувальним реченням. Пункт плану не може складатися з одного слова або прізвища.

Розглянемо види планів, які використовуються на заняттях предметно-методичних дисциплін.

Простим називається план, який нумерується арабськими літерами (1., 2., 3. і далі). В такому плані рекомендується від 3 до 6 пунктів (більша кількість пунктів плану використовуються в рефератах та інших, більш складних, письмових формах роботи).

Якщо існує необхідність у більшій кількості пунктів, доцільніше скласти розгорнутий (складний) план.

Складний (розгорнутий) план передбачає, що пункти плану мають підпункти. Існують різні види нумерації пунктів плану. Можливий варіант, коли пункти нумеруються арабськими цифрами, а підпункти — літерами кириличного алфавіту ("а)", "б)", "в)" і далі). В іншому разі пункти нумеруються римськими цифрами (I., II., III., IV. і далі), а підпункти — арабськими цифрами. Можливий і складний план, який поєднує два попередніх — пункти плану нумеруються римськими цифрами, підпункти —

арабськими, а останні, в свою, чергу, мають підпункти, що позначаються літерами алфавіту. Зловживати такими складними за структурою планами не треба.

Останнім часом в фахових виданнях поширилася нумерація виключно арабськими цифрами (наприклад, пункт 1., підпункти 1.1., 1.2., 1.3., які мають підпункти 1.1.1., 1.1.2, 1.1.3. тощо).

План-тези — це поєднання плану з коротко сформульованими основними положеннями прочитаного тексту, що вбирають суть висловлювань. Існує два види тезувань — відбір авторських тез з тексту або формулювання основних положень статті чи розділу книжки власними словами.

Тези формулюються розгорнутими реченнями, в яких виділяються головні факти, події, процеси, терміни та поняття, персоналії тощо. Як правило, необхідно уникати складних речень (складносурядних та складнопідрядних).

План-конспект — найбільш ускладнена форма плану, що поєднує пункти плану з розширеним викладом основних положень матеріалу, що опрацьовується. При цьому можливе окреслення в конспекті головних фактів, положень, причинно-наслідкових зв’язків, висновків тощо. Не вважається помилкою висловлення власних думок щодо прочитаного.

Методичні рекомендації щодо складання плану прочитаного:

1. Зверніть увагу на тему, план до якої ви повинні скласти. Уважно прочитайте текст і виберіть з нього лише той матеріал, який відповідає темі.
2. Починайте складати план лише тоді, коли з'ясуєте зміст матеріалу загалом.
3. Залежно від того, який план (простий чи розгорнутий) необхідно скласти, оберіть один із двох запропонованих шляхів.

3.1. Якщо потрібно скласти простий план, поділіть текст на логічно завершені частини. Знайдіть у кожній з них головну думку, чітко і конкретно сформулюйте й запишіть її.

3.2. Якщо план розгорнутий, у кожній з логічно завершених частин тексту

визначте кілька положень, які розкривають головну думку; сформулюйте і запишіть головні думки у вигляді пунктів плану, а положення, що їх розкривають, — як підпункти.

4. Перед тим як записати план, перевірте, чи всі головні ідеї тексту знайшли у ньому відображення.

КОНСПЕКТУВАННЯ ДЖЕРЕЛ

Конспектування — стислий письмовий виклад основного змісту тексту з виокремленням його найважливіших положень. При конспектування джерела (документа, уривку з монографії, наукової статті) необхідно дотримуватися наступних порад:

1. Запишіть автора твору, його назву та вихідні дані.
2. Перед тим, як розпочати конспектування, необхідно ознайомитися з текстом загалом.
3. Визначте у тексті логічно завершені частини й у кожній з них знайдіть основну думку. Дайте їм назву. На основі цього складіть план.

4 Підготуйтеся до виконання завдання: поділіть сторінку зошиту на дві нерівні частини для запису плану (зліва) і конспекту (справа).

5. Складіть конспект змісту кожної логічно завершеної частини тексту відповідно до плану, дотримуючись наступних умов.

5.1. Основний зміст тексту викладається стисло.

5.2. Провідні думки, аргументи, висновки формулюйте детально.

5.3. Назви глав, розділів, параграфів наукової праці обов'язково вказуються точно.

5.4. У конспекті використовуються цитати. Дотримуйтеся правил цитування: необхідну цитату беріть у лапки, в дужках зазначайте джерело і сторінку.

5.5. Намагайтеся робити записи своїми словами, оскільки це сприяє кращому розумінню тексту.

5.6. Основні положення конспекту вказуються напроти відповідних пунктів плану.

6. Працюючи над конспектом, застосовуйте систему підкреслень, виділяйте найважливіше великими літерами, використовуйте умовні позначки. Вони допоможуть вам під час відповіді за конспектом.

7. У лівій частині конспекту крім плану можна також виписувати незнайомі імена і терміни, які потребують пояснення, необхідні доповнення, стислі висновки для себе, паралелі з явищами сьогодення тощо.
8. Перевірте виконану роботу. В разі необхідності виправте або уточніть пункти плану і зміст конспекту.
9. У випадку, коли необхідно скласти конспект на основі кількох джерел, спочатку визначте, який твір буде основним. Для цього прочитайте джерела і визначте, якою мірою в них розкрито проблему, що цікавить вас. Потім поділіть сторінку зошита на дві частини: у лівій частині запишіть конспект основного твору, в правій зробіть доповнення до нього за основними джерелами.

НАПИСАННЯ ДОКЛАДУ:

Вибір теми. Студент повинен обирати тему, яка найбільш відповідає його особистим інтересам. При обиранні теми необхідно враховувати її забезпеченість науково-педагогічними джерелами і методичною літературою. Остаточно вибір теми фіксується викладачем. Довільна зміна теми студентом не дозволяється. Обравши тему, студент повинен чітко спланувати роботу над нею:

- ознайомитесь з літературою;
- зібрати матеріал;
- скласти план роботи;
- підготувати текст;
- доопрацювати та перевірити готовий текст.

Підбір літератури і джерел. Після обрання теми необхідно приступити до роботи над джерелами і літературою. Визначення кола необхідних для реферату джерел та літератури треба починати із складання списку опублікованих матеріалів. Для цього використовуються спеціальні бібліографічні покажчики, які можна знайти у бібліографічних відділах і каталогах бібліотек.

Для написання реферату студент повинен використати спеціальну літературу, яка стосується його теми. Через обмеженість обсягу реферату

залучити всю літературу по темі, яка існує, неможливо, та й не потрібно. Але необхідно ознайомитися як можливо із найбільш широким колом літератури до теми, проаналізувати її та відібрати найбільш важливі, на думку автора, твори.

Спеціальна література представлена такими видами:

- Державні документи.
- Наукова література.
- Довідкова література (словники, енциклопедії, довідники тощо).

У першу чергу варто звернутись до новітніх видань, які містять оцінку того, що зроблено на цей час в тій чи іншій галузі педагогіки, методиці викладання, з того чи іншого питання, які нові погляди, методики, ідеї, технології презентуються. Разом з тим, ознайомлення з оцінками та поглядами спеціалістів ні в якому разі не виключає самостійного підходу до аналізу змісту і висновків щодо використаних праць.

Складання плану. Характеристика роботи.

Реферат повинен включати такі структурні елементи:

- ✓ Титульна сторінка
- ✓ Зміст
- ✓ Вступ
- ✓ Основний текст
- ✓ Висновки
- ✓ Додатки (в разі потреби)
- ✓ Список джерел та літератури.

Значною мірою успіх реферату залежить від добре складеного та до кінця продуманого плану. Під час роботи над темою поступово виявляються окремі частини плану, а, коли студент відібрав увесь матеріал і оволодів його змістом настільки, що ясно може уявити собі структуру роботи, він остаточно складає її план. Всі частини роботи розкривають конкретний аспект проблеми, але в той же час повинні складати єдине ціле.

ВСТУП пишеться після складання тексту всієї роботи. В ньому дається постановка питання, висвітлюється актуальність теми в наш час, доцільність її

вивчення. Після цього дається коротка характеристика вивчення теми в науковій літературі, робиться висновок про ступінь вивченості даної теми науковцями. На основі цих висновків студент визначає коло конкретних завдань, які він збирається розв'язати в своєму дослідженні, формулює його цілі. Без чіткої постановки проблеми дослідження приречене перетворитися в безсистемне нагромадження фактів. Визначивши мету і завдання дослідження, студент дає коротку характеристику джерел, робить висновок про цінність цих праць для даної роботи.

Далі студент приступає до викладу матеріалу ОСНОВНОЇ ЧАСТИНИ. У ВИСНОВКАХ автор дослідження чітко формулює ті положення, до яких він прийшов внаслідок вивчення даної теми. Робиться це у вигляді коротких підсумкових тез за основними положеннями роботи.

Відразу після висновків, в разі потреби, йдуть ДОДАТКИ, де студент може вмістити таблиці, конспекти, анкети, схеми тощо. На додатки, якщо вони є, обов'язково потрібно посилатися у тексті, кожен додаток повинен мати посилання на джерело.

- Вступ займає 1-3 сторінку друкованого тексту.
- Висновки – 2-3 сторінки друкованого тексту.

Зміст розміщується на початку роботи. Він містить назви всіх структурних частин роботи із зазначенням сторінок. На яких вони розміщуються.

Складання списку джерел і літератури. Написання самостійного творчого дослідження, яким є реферат закінчується складанням списку джерел і літератури з дотриманням певних вимог і правил. Насамперед, до списку включається лише та література, яка реально використана студентом в процесі роботи. Порядковий номер джерела у списку літератури повинен відповідати номеру посилань у тексті.

Для захисту реферату студент готує виступ на 5 - 7 хвилин. У ньому зазначаються мета і завдання дослідження, актуальність теми, короткий зміст основної частини, характеристика літератури та джерел, основні висновки. Студент відповідає на запитання, після цього йому повідомляється оцінка за

роботу.

17.Інші матеріали

Література до курсу:

9. Рекомендована література Базова

1. Волков Ю. Г., Мостовая И. В. Социология. - М . 1998.
2. Зборовский Г. Е, Орлов Г. П. Введение в социологию - Екатеринбург, 1992.
3. Кравченко А. И. Социология. - Екатеринбург, 2001.
4. Кравченко А. И. Введение в социологию. - М., 1995.
5. Курганов С. И., Кравченко А. И. Социология для юристов. - М.. 1999.
6. Лукашевич Н. П., Туленков Н. В. Введение в социологию. - М., 1996.
7. Лукашевич Н. П., Туленков Н. В. Социология. - К., 1998.
8. Основи социологии. Хрестоматия. Уч. пос. для студентов // Сост. Астахова В. И. и др. - Харьков, 1997.
9. Павлюченко П. П., Литвиненко Д. А. Соціологія. - К ., 2002.
10. Проблеми розвитку соціології на сучасному етапі. (Теоретичні та методологічні питання). -К., 1994.
11. Піча В. М. Соціологія. - К., 1999.
12. Радугин А. А., Радугин А. К Социология (Курс лекций). - М., 1996.
13. Рабочая книга социолога. - М., 1983. Система социологического знания. - К., 1995.
14. Социология: наука об обществе / Уч. пособ. Под общ. ред. проф. В. П. Андрющенко, Н. И. ^рлача. - Харьков, 1997.
15. Соціологія / За заг. ред. проф. В. П. Андрющенка, М. І. Горлача - Київ - Харків, 1998.
16. Соціологія / За ред. проф. Городяненка В. Т. - К., 1999.
17. Социология / Под ред. Г. Осипова. - М., 1990.
18. Социология / Под ред. проф. Б. Н. Лавриненко - М , 2000.

19. Социология / Под ред. проф. Курбатова В. И. - Ростов-на-Дону, 1998.
20. Социология. Основи общей теории / Под общ. ред. Г. Осипова . - М., 1996.
21. Соціологія / За заг. ред. д. с. н. О. С. Макеєва. - К., 1999.
22. Смелзер Н. Социология. - М., 1994.
23. Социология / Под ред. проф. Е. Тадевосяна. - М., 1995.
24. Соціологія. Курс лекцій / За ред. Пічі В. М. - К., 1996.
25. Фролов С. С. Социология. - М., 1999.
26. Щепанский Я. Злементарньїе понятия социологии. - М., 1969.
27. Якуба О. О. Соціологія. -Харків, 1996.
28. Краткий словарь по социологии. - М., 1989.
29. Социологический справочник / Под общей ред. Воловича В. И. - К., 1990.
30. Социологический словарь. - Минск, 1991.
31. Социология: Словарь-справочник. - М., 1990. - Т. 1-2 .
32. Белых Е. Я, Вернеенко Г. П. Социальная структура и социальньїе изменения в современном обществе. - М., 1993.
33. Прибиткова І. Сучасні міграційні процеси // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 1999, № 1.
34. Прибиткова І. Демографічний розвиток України в 90-х роках // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2000, № 3.
35. Рейзма Я. Информационньїй анализ социальньїх процессов. - М., 1982.
36. Социальньїе процессьі и управление. - Горький: ГГУ, 1982.
37. Штомпка П. Социология социальньїх изменений. - М., 1996.

Допоміжна

1. Малиновська О. Україна і світ: Характер і напрямки еміграцій // Відродження. - 1999. - № 3. - С. 13-17.
2. Прибиткова І. М. Основи демографії: Посібник для студ. ВНЗ. -

К.: АртЕК, 1997. - С. 231-235.

3. Про імміграцію: Закон України, 7 червня 2001р. // Офіц. вісник України. - 2001. - № 27. - С. 1-8.

4. Романюк М. Міграції населення України // Економіка України. - 1999. - № 9. - С. 38-44.

5. Стасюк М., Крюковський. Вплив міграційних процесів на основні демографічні показники в Україні // Україна: аспекти праці. - 2004. - № 5. - С. 40-45.

6. Яворська В., Куделіна С. Історичний огляд міграційних процесів в Україні // Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. - Випуск 2 (14). - С. 104

111.

уртяк Г.Я. Міжнародна політика та міжнародні відносини в сучасному світі: Навч. посіб. для студ. техн. вузів. - Вінниця: ВДТУ, 2006. - 60 с.

2. Галкина В.А., Маруев С.А. Мировая ^кономика и международньїе ^кономические отношения: Учебно-практ. пособ. для дистанционного обучения. - М., 2006. - 108 с.

3. Герасимчук З.В., Горбач Л.М. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. - Луцьк: Надстир'я, 2001. - 328 с.

4. Дахно І. І., Бовтрук Ю.А. Міжнародна економіка: Навч. посіб. - К.: МАУП, 2002. - 216 с.

5. Дещинський Л.Є., Панюк А.В. Міжнародні відносини України: історія і сучасність. - Л.: Видавництво Національного ун-ту "Львівська політехніка", 2007. - 424 с.

6. Зернецька О.В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини. - К.: Освіта, 2006. - 352 с.

7. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини. - 4. вид., стер. - К: Знання-Прес, 2005. - 407с.

8. Лазебник Л.Л. Міжнародна економіка: Курс лекцій: Навч. посібник. - Ірпінь: Академія ДПС України, 2006. - 218 с.

9. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. - К.: КНЕУ, 2003. - 948 с.

10. Румянцев А.П., Климко Г.Н., Рокоча В.В., Савчук В.І., Дідківський М.І. Міжнародна економіка. - К.: Знання-Прес, 2006. - 448 с.

11. Савельєв Є. В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів: Підручник. - Т.: Економічна думка, 2006. - 496 с.

12. Філіпенко А.С., Будкін В.С., Веклич О.О., Годун С.Д., Дудченко М. А. Світова економіка: Підручник. - К.: Либідь, 2006. - 582 с.

13. Черевань В.П., Румянцев А.П., Романенко Л.Ф. Міжнародна економічна діяльність: Навч. посіб. - К.: Слово, 2005. - 278 с.

14. Шевчук В.О. Міжнародна економіка: теорія і практика. - Л.: Каменяр, 2003. - 719 с.

15. Катеренчук М. Динаміка розвитку імміграційного законодавства США / Право України. - 2006. - № 4. - С. 14-16.

16. Міграційні процеси у сучасному світі: світовий, регіональний, національний виміри (потенційний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика) // Енциклопедія / За ред. Ю. Римаренка. - К., 2006. - С. 20-21.

17. Діяльність Прикордонних військ України з протидії нелегальній міграції за 2006 р.: - Аналіт. довід., 2007. - 218 с.

18. Траверсе Т. Транскордонні контакти громадян України // Політичний менеджмент. - 2005. - № 2 (11). - С.180-182.

19. Кирчів А. Трудова міграція і національна безпека України // Доповідь на „круглому столі” 7 жовтня 2004 р., Львів, Дзеркальний зал ЛНУ ім. І.Франка.

20. Лапшина І.А. Особливості міжнародної міграції робочої сили в умовах формування економіки України // Формування ринкової економіки в Україні: Зб. наук. пр. ЛНУ ім. І. Франка. - Вип.УІ. - Львів: Інтереко, 2002. - С. 417-423.

21. Лапшина І.А., Мокій А.І., Семів С.Р. Методологічні засади та методичні аспекти оцінки соціально-економічного ефекту та обґрунтування пріоритетів трансформації суспільно-економічних відносин у контексті зовнішньоекономічної інтеграції України // Зовнішня торгівля: проблеми та перспективи: Зб. наук. пр. - Вип. IV. Ч.2. - К.: УАЗТ, 2002. - С. 17-26.

22. Лапшина І.А. Вплив міжнародної міграції на активізацію регіональної політики ринку праці // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Механізми регулювання регіонального ринку праці: Зб. наук. пр. - Вип. XXXIV. - Львів: ІРД НАН України, 2002. - С. 306-315.

13. Інформаційні ресурси

Ьїїр://\у\у\¥.ргауо.Уи2ІІЬ.5и/Ьоок 2І90 раде 5.1іїт1

Шр://паика./іпекіпІо/20/ра1аепуик-о.рЬр

Шр://икгЬи11еііп.ипіу.кіеу.иа/Уі8пук- 18/14.РЙІ

Шр://іг.пти.огц.иа/І8риі/ЬіМгеат/123456789/147689/1/156-159.рйІ

Шр://ро1Шс8.сМи.ейи.иа/агііс1е/уіе^/27714

Шр:/Лууу.ірієп(І.<іоу.иа/ир1оа(І8/п//п/ 78/Ьі!о8ЬуІ8куі 8исНа8па.ік1І

НИп://епгіпІ8.сйи.ейи.иа/175/1/%Р0%9А%Р1%83%Р0%ВА%Р1%83%Р1%80%Р1%83%Р0%В4%Р0%В7%Р0%В0 %Р0%9С%Р0%В0%Р0%ВА%Р0%В5%Р1%82.рДІ

ЬВр://ууу.1пи.ейи.иа/ур-соп!епІ/ир1оаЙ8/2015/12/йі8_тоу8еу.рйІ

14. Словник

Абсолютна чисельність населення - кількість людей, які в даний момент проживають на певній території.

Брутто-коефіцієнт відтворення населення - показник заміщення поколінь, рівний середньому числу дочок, яке народжує одна жінка за репродуктивний період.

Військова демографія - галузь, що вивчає мобілізаційні можливості держави, людські ресурси потенційних військових супротивників і союзників,

втрати серед населення і міграційні процеси, викликані військовими діями, вплив воєн на здоров'я і відтворення населення.

Вікова структура - розподіл населення за віковими групами.

Геодемографії (географічна демографія) - галузь, що вивчає історично сформовані на певній території зв'язку демографічних процесів з розселенням і способом життя просторово локалізованих груп населення.

Глобальна демографія - галузь, що вивчає світові аспекти стратегічного демографічного розвитку, геополітичні наслідки демографічної трансформації, вплив її на світову економіку і демографічну безпеку.

Демографіка - галузь, що вивчає можливості використання результатів демографічних досліджень та статистичних даних про населення в маркетингу та бізнесі.

Демографічна хвиля - різниця чисельності людей, які вступають в працездатний вік і виходять з нього одночасно.

Демографічна інформація - це відомості, отримані в результаті вивчення складу населення і процесів його відтворення, як правило, представлені в кількісному вимірі.

Демографічне навантаження - зміст суспільством непрацездатного населення.

Демографічна політика - комплекс цілей і завдань, заходів і засобів, спрямованих на зміну існуючої демографічної ситуації, пропонованих і реалізованих державними інститутами та громадськими організаціями.

Демографічна революція - докорінні зміни відтворення населення в процесі його історичного розвитку.

Демографічна ситуація - стан демографічних процесів за певний період часу на певній території.

Демографічний вибух - різке прискорення темпів зростання чисельності населення.

Демографічна криза - перехід від традиційного (розширеного) типу відтворення до сучасного (звуженому) типу відтворення в результаті різкого

скорочення чисельності населення.

Демографічний перехід - концепція про зміну традиційного (розширеного) на сучасне (звужене) відтворення населення.

Демографічний прогноз - науково обгрунтоване передбачення основних параметрів змін до майбутньої демографічної ситуації за такими основними показниками: чисельність населення, половозрастная структура населення, народжуваність, смертність, міграція.

Демографія - наука про закони, закономірності і тенденціях відтворення населення в його соціально-історичної, соціально-економічній, соціально-етнічної та соціально-культурної обумовленості.

Демоекономіческіе вкладення - заощадження і капіталовкладення, що направляються на людину.

Депопуляція - стійке скорочення чисельності населення країни або території як результат перевищення смертності над народжуваністю.

Довжина покоління - середній інтервал часу заміщення одного покоління іншим поколінням.

Природний рух населення - зміна процесів народжуваності і смертності населення.

Природний приріст населення - різниця між числом народжених і померлих людей на даній території за певний період часу.

Життєвий цикл сім'ї - період від виникнення сім'ї до її розпаду.

Індекс детности - число дітей у віці до чотирьох років у розрахунку на 1000 жінок репродуктивного віку.

Індекс життєвості - відношення річного числа народжень до річного числу смертей.

Індекс розлучуваності - відношення річного числа розлучень до річного числу укладених шлюбів.

Інфертильності - відсутність народжень у жінки протягом всього або частини репродуктивного періоду.

Історична демографія - галузь, що вивчає ретроспективу динаміки

демографічних подій і процесів, виявлення історичних закономірностей і тенденцій відтворення населення, а також історію становлення і розвитку демографії як науки.

Когорта - група людей, які беруть участь в одних і тих же подіях певного періоду часу.

Коефіцієнт демографічного навантаження - відношення числа громадян у віці від 0 до 14 років, також у віці 60 років і старше до 1000 жителів у віці від 15 до 59 років.

Коефіцієнт природного приросту населення - відношення природного приросту населення до середньорічної чисельності населення або різниця між загальним коефіцієнтом народжуваності і загальним коефіцієнтом смертності.

Коефіцієнт механічного приросту населення - відношення різниці прибулих і вибулих людей до середньорічної чисельності населення.

Коефіцієнт смертності з причин смертності - річне число смертей від даної причини на 100 тис. Чоловік середньорічного населення.

Критичний момент перепису населення - 00 год 00 хв першого дня початку перепису населення.

Математична демографія - галузь, що вивчає математичними методами кількісні та якісні закономірності відтворення населення.

Медіанний вік - середній вік населення по країні.

Механічний рух населення - різні види територіального переміщення населення.

Міграція - переміщення людей з метою зміни місця проживання.

Модальний вік - часто зустрічається в країні вік.

Наявне населення - сукупність людей, які на момент проведення перепису населення перебувають у даному населеному пункті незалежно від тривалості і право проживання там.

Населення - самовідтворювана сукупність людей, що проживають на певній території.

Нетто-коефіцієнт відтворення населення - середня кількість дочок,

народжених однією жінкою і дожили до віку матері у момент їх народження.

Нуклеарная сім’я - сім'я, яка складається з представників одного або двох поколінь (батьки і діти).

Загальний коефіцієнт народжуваності - відношення абсолютного числа народжень до середньої чисельності населення за рік.

Загальний коефіцієнт смертності - відношення числа випадків смерті за календарний рік до середньорічної чисельності населення.

Оптимум населення - найбільш раціональний з усіх можливих тип відтворення населення даної країни, включаючи не тільки інтенсивність процесів народжуваності, а й міграцію населення.

Перепис населення - науково обгрунтований і організований державою за єдиною методикою процес збору, обробки, аналізу та публікації інформації про чисельність і склад населення країни на певний момент часу.

Покоління - об'єктивно складається соціально-демографічна і культурно-історична спільність людей, об'єднаних межами віку, загальними умовами формування та функціонування в конкретно-історичний період часу.

Постійне населення - сукупність людей, що проживають в населеному пункті незалежно від того, де вони реально перебувають в період проведення перепису населення.

Прогнозування - науково обгрунтоване передбачення майбутньої чисельності та структури населення.

Програма перепису населення - перелік процедур з проведення перепису населення.

Прогресивна вікова структура - структура, при якій питома вага "дітей" перевищує питома вага "прабатьків".

Розширена сім’я - сім'я, в якій представлені три, рідше чотирьох, покоління (дідуся - бабусі, прадідусі - прабабусі), які проживають разом зі своїми дітьми та онуками.

Регістр населення - комп'ютеризована система обліку даних про всіх громадян країни, що знаходяться на її території або за се межами.

Регресивна вікова структура - структура, при якій питома вага "прабатьків" перевищує питома вага "дітей".

Сальдо міграції - різниця прибулих і вибули за певний період часу.

Сім'я - соціальна група і соціальний інститут, функціонально призначений для відтворення населення і наступності сімейних поколінь.

Смертність - масовий процес, який складається з безлічі одиничних смертей, що наступають в різних віках і з різних причин.

Співжиття - тимчасове спільне проживання чоловіка і жінки для задоволення сексуальних, емоційних і матеріальних потреб.

Спеціальний коефіцієнт народжуваності - відношення абсолютного числа народжень за рік до середньорічної чисельності жінок фертильного віку.

Старіння населення - процес збільшення частки людей похилого віку у віковій структурі країни або регіону.

Старіння населення зверху - збільшення тривалості життя людей.

Старіння населення знизу - збільшення частки людей похилого віку у віковій структурі населення.

Статистика населення збирання та систематизація даних про населення.

Звужене відтворення - відтворення, при якому чисельність покоління батьків значно перевищує чисельність покоління дітей або міграційний приплив не компенсує чисельність померлих.

Сумарний коефіцієнт народжуваності - середня кількість дітей, яку може народити одна жінка за репродуктивний період в даній країні.

Таблиці смертності - числова імовірнісна модель для вивчення тенденцій процесів смертності.

Таймінг народжуваності (календар народжень) - розподіл народжень по інтервалах між народженнями першого і наступних дітей за весь репродуктивний період незалежно від віку жінки і її сімейного стану.

Поточний облік населення - реєстрація жителів, що проживають на

конкретній території.

Економічна демографія - галузь, що вивчає взаємозв'язок і взаємозалежність економічного розвитку і процесів відтворення населення.

Епідеміологічний перехід - процес поступового усунення екзогенних причин смертності та збільшення ендогенного потенціалу здоров'я.

Етнічна демографія - галузь, що вивчає особливості відтворення етнічних спільнот.